

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 17.

V LJUBLJANI, 22. OKTOBRA 1933.

KNJIGA 14.



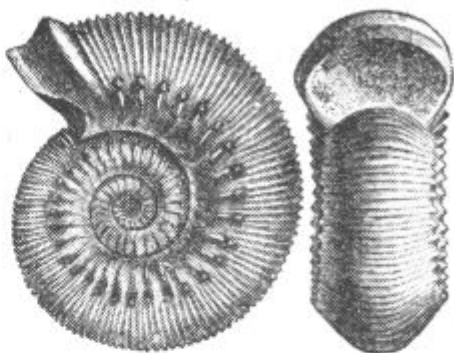
DEŽEVNI DAN (foto)

IZUMIRANJE ŽIVALSKIH VRST

V teku milijonov let se je ponavljalo neprestano, da so izumirale posamezne živalske vrste in cela živalska svetovja, znanost pa ni mogla dati pravega pojasnila za ta pojav.

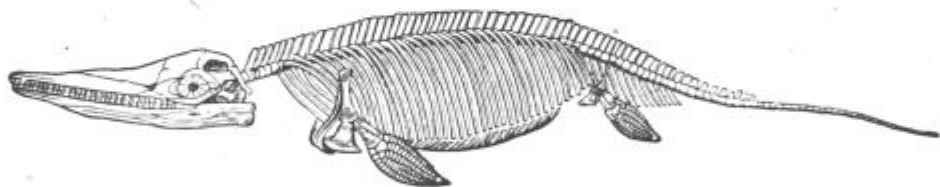
V prvi dobi živalske zgodovine, v tako zvanem paleozoiku, so zemljo obljudovali trilobiti, rakom podobni oklepnički, ki so v devonski dobi izginili, ko so se začele razširjati sipe in ribe. Sicer ni dvoma, da so trilobiti rabili tem novim živalskim vrstam za hrano, toda manjše in slabotnejše živali se v naravi branijo popolne iztrebitve s tem, da razvijejo kakršnekoli obrambne »naprave«. Pri mnogih ribjih vrstah naletimo n. pr. na proizvajanje milijonov jajčec, ki jih v najslabših okoliščinah ostane še vedno dovolj, da vrsta ne izumre. Tako živijo že milijone let poleg mesojednih živali takšne živali, ki jim rabijo za hrano, pa vendar jih nobeno zasledovanje ne more uničiti. Številčno ravnotežje med obojimi je tem in onim nujno po-

sesalci razviti šele tedaj, ko so zavri izumrli. Tudi sprememba podnebja, ka-



AMONITI

kršnih poznamo dosti v zgodovini zemlje, ni mogla uničiti ogromnih plazilcev. Takšna sprememba nastopa tako počasi, da bi živali imele dovolj časa poiskati si ugodnejša ozemlja. Razen tega bi



Okostje IHTIOZAVRA

trebno, kajti če izumre šibkejša vrsta, mora izumreti naravno tudi roparska vrsta. Tako je moralo biti tudi s silurskimi in devonskimi trilobiti, čijih iztrebitev bi morala ogražati obstoj nastajajočih ribjih vrst. V ostalem so trilobiti izumirali v teku neštevilnih milijonov let in so se proti iztrebitvi branili s tem, da so si razvili bodice in druge obrambne pripomočke. Zdi se pa, da je baš prevelika razvitost določenih organov znamenje propadajoče življenjske sile neke živalske vrste. Ta izguba življenjske sile, ta ostaritev je bila po priliki odločilnejša za izumrtje trilobitov nego njih obupni boj za obstanek.

Zavri so v poznejši zemeljski dobi, v mezozoiku, obljudovali zemljo v večjem številu nego danes sesalci, ki so takrat nastopili samo v majhnih in šibkih vrstah. Te slabotne živali niso mogle biti krive zavriškega propada. Nasprotno znanost danes domneva, da so se mogli

sprememba podnebja ne uničila v morju živečih zavrov, ki so izginili v mezozoiku prav tako kakor kopni zavri. Kakor pri trilobitih jih je moralo uničiti marveč pretirano razvitje določenih organov in obrambnih orožij v boju za obstanek — pomislimo n. pr. na 5 m dolgega, s strašnimi trni oboroženega stegozavra. Drugi vzrok bo v ogromni rasti teh živali, nekakšni pretirani specializaciji v boju za obstanek, ki se je morala končati s propadom življenjske sile. Te živali so tako rekoč propadle, ne da bi propadle v pravem pomenu besede v boju za obstoj.

V dobi zavrov so vladali morjem danes tudi že izumrli amoniti. Ta živalski rod je prav za prav izumrl dvakrat. V juri so navzlic počasnemu izumiranju komaj še ušli svoji usodi. Morja sledeče kredne dobe so se napolnila zopet z neznanskimi množinami amonitov, ki so potem dokončno izginili. Morski zavri

gotovo niso bili krivi njih izumretja, kajti živeli so ob površini morja, amoniti pa so obljudovali deloma njegove globočine.

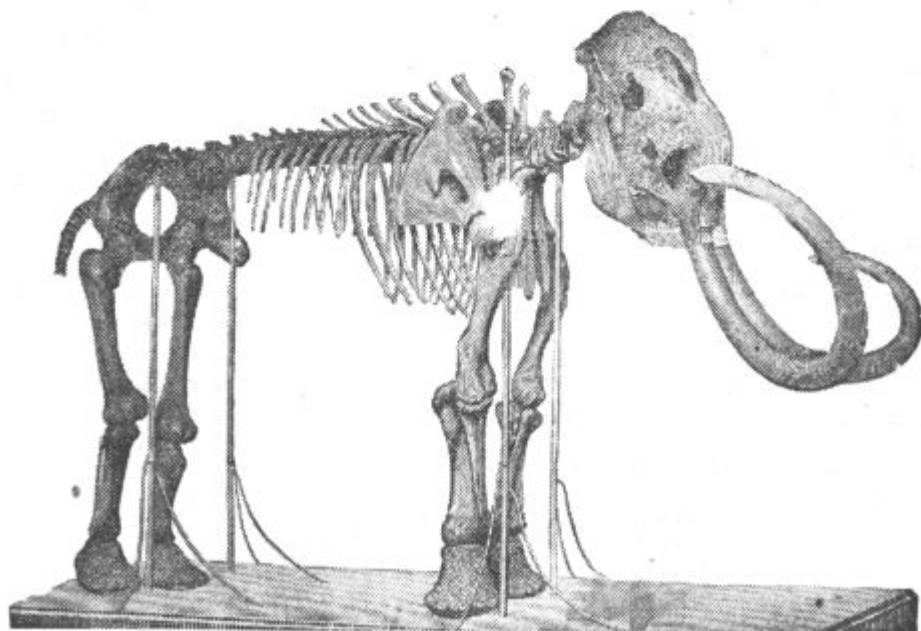
Tudi po nastopu človeka so neke živalske vrste izumrle. Tako n. pr. mamut, ki je bil nevarna in dobro oborožena žival, pa jo je človek gotovo le izjemoma zasledoval, saj je bilo tedaj dosti druge divjadi. Tudi klimatske spremembe niso mogle povzročiti propada mamutov, ker gotovo ni bilo živali, ki bi bila kdaj boljše prilagojena zemljepisnim in klimatskim prilikam. Pri mamutu je bilo dozdevno zobovje pretirano specializirano. Drug primer nudi Stellerjeva morska krava, ki jo je neka ekspedicija odkrila 1741 v Beringovi morski cesti in je izginila popolnoma v nekoliko letih. Tudi ta žival je bila v najvišji meri prilagojena svoji ozki okolici in iztrebitev po človeku je bila pač le zadnje dejanje v tragediji njene redke vrste. Iztrebitev po človeku ali drugih živalih oz. katastrofah je treba strogo ločiti od pravega izumretja, ki tiči v propadu življenjske sile kakšne živalske vrste. Tudi dragocene tjužne Beringove ceste je človek z največjo brezobzirnostjo skoraj iztrebil, ko so se ameriška, ruska in japonska vlada zavzele zanjo in jo obvarovale pogina. Tu pa je šlo za zdravo, plodovito žival, ki



Mamut

so jo potem tudi ohranili. Drugače je bilo z ruskim zubrom v bjalistoškem pragozdu, ki so ga hoteli z vsemi ukrepi obvarovati izumretja, pa je vendarle določen pogin, ne na zadnje zato, ker prevladujejo med teleti čedalje bolj samice. Drugače je z njegovim sorodnikom, ameriškim bizonom, ki se je bil ohranil v »rezervacijah« samo v nekoliko sto eksemplarjih, pa se je potem spet silovito razmnožil.

Izumiranje živalskih vrst je tedaj, ne glede na pretirano prilagoditev, v zvezi z nekim notranjim propadanjem. Profesor Tolmachow, ki razpravlja obširneje o tem problemu, pravi, da je znanost doslej vse preveč upoštevala nevarnosti, ki pretijo posamezni živali. Posamezna žival se brani z nagonom samoohrane. Vrsta pa se ohranja z materinskim in razmnožitvenim nagonom, ki sta oba v



Rekonstruirano okostje MAMUTA

posebni meri razvita baš pri nižjih živalih. Spomnimo se na orjaška potovanja rib, ki rabijo samo ohranitvi vrste, a se končujejo redno s smrtjo individua. Pri pajkih in čebelah se končuje ljubezen isto tako s smrtjo samcev. Po Tolmachowu je posledica prekomerne prilagoditve in specializacije v teku tisočletij neka motnja v ravnotežju živalske presnove, ki vodi polagoma do oslabitve ali celo do izgube razmnožitvene sposobnosti. Pravega vzroka te sterilnosti pa ne poznamo. Gotovo pa je, da pri višjih živalih plodovitost propada, bodisi po nazadovanju porodov, bodisi po podaljšani dobi nosečnosti. Navadna

muha bi v poletju, če bi ne imela nobenih sovražnikov, spočela 50 milijard potomcev, ki bi napolnili kocko s stranico 20 m. Slon pa postane šele v 30. letu sposoben za plojenje in samice nosijo približno 2 leti. Živalske vrste, ki se jim morajo telesne in duševne sile prekomerno prilagoditi okolici, po vsej priliki nimajo več polne moči za ohranitev samih sebe. S tega zrelišča ni več čudno, da izumirajo baš živalske vrste, ki so izvrstno opremljene za življenjski boj. Živalski svet se ohranja potemtakem ne po svojih najboljših, temveč po srednje razvitih vrstah.

DINAMIT – DOBROTNIK ČLOVEŠTVA

Ves kulturni svet praznuje 21. oktobra 100-letnico rojstva izumitelja in velikega dobrotnika človeštva inž. Alfreda Nobela. Vsak šolarček ve, da je Nobel izumitelj dinamita, ki mu je prinesel neminljivo slavo in bajno bogastvo. Kaj pa je prav za prav dinamit ni vsakomur znano. Dinamit je izredno učinkovito eksplozivna snov, narejena iz strelnega olja ali nitroglicerina. Je to prav za prav sam nitroglicerin, s katerim je prepojena kremenčeva sipa.

Nitroglicerina pa ni izumil, oziroma našel Nobel, kakor se trdi po nekaterih virih. Nitroglicerin je poznal že Nobelov oče in je z njim tudi že poskušal razstreljevati v rudnikih, dasi bistva in sestave te snovi niti ni poznal. Zaradi tega je prišlo med očetom in sinom kasneje do nekih nesoglasij, komu prav za prav pritiče prvenstvo pri tem izumu. Sodišče je takrat razsodilo spor v prilog sinu, namreč v toliko, da je Alfred Nobel priredil to eksplozivno snov za praktično uporabo.

Pravi izumitelj nitroglicerina (in dinamit v bistvu ni nič drugega) je italijanski znanstvenik Ascanio Sobrero. Zgodovina znanosti pozna nešteto primerov, kako so se velika odkritja in dognanja posrečila po srečni spojitvi raziskovalnega dela na raznih področjih. S tega vidika ne pomeni končni izum nič izredno velikega, marveč le logični sklep cele verige drobnega pripravljalnega dela, ki so ga opravili razni ljudje.

Tudi nitroglicerin je nastal po dolgi vrsti različno usmerjenih kemičnih studij tičočih se učinkovanja solitne kisl-

ne na organske snovi. Sobrero je dodajal navadnemu glicerinu postopoma različne odstotke žveplene in solitrne kisline ter je slednjič dobil neko težko oljnatno kislino, ki jo je krstil za nitroglicerin in s katero si je kaj kmalu nabral prav slabih izkušenj. Ko je hotel natančno določiti kemični sestav dobljene olja, je kanil nekaj kapljic tekočine v stekleno epruveto in jo začel segrevati na ognju. Nenadoma je nastala strašna eksplozija, pri kateri je bil od steklenih drobcev nevarno ranjen sam Sobrero, pa tudi več drugih delavcev v laboratoriju. Sobrero je kasneje vzlic temu še nadalje proučeval nevarno tekočino, ali po nekaterih nadaljnjih, še hujših eksplozijah je moral delo prekiniti. Spoznal je, da je novo strelivo preveč la-



Nagrobnik A. NOBELA

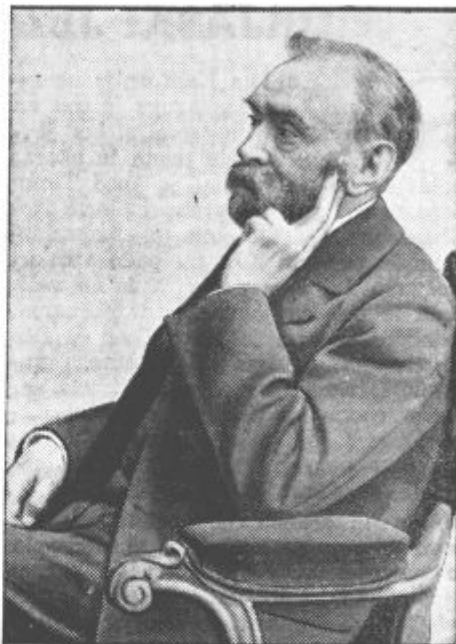
bilno, da bi bilo za praktično rabo in se poslej za nitroglicerin ni več brigal.

Alfred Nobel torej ni izumil nitroglicerina. On je samo napravil iz njega dinamit, prevedel ga je v suho stabilno obliko, da se je mogel poslej brez nevarnosti povsod uporabljati. V bližini čistega nitroglicerina človek nikoli ni bil varen. Zaradi tega so ga hranili samo v prav malenkostnih množinah in še tako se ta orjak med eksplozivni ni rabil za razstreljevanje, marveč kot zdravilo. Neki holandski zdravnik je bil namreč odkril, da se dajo z njim prav uspešno zdraviti nekatere bolezni krvnih posodic. In kakor da si je človeška usoda dovolila prav ostro ironijo, je dobival Nobel, ki je nitroglicerin ukrotil, tik pred smrtjo prav to snov kot zdravilo proti srčni bolezni.

Nobel, ki je bil po svojem značaju skromen mož, si tudi ni nikoli lastil slave izumitelja nitroglicerina, marveč je celo sam govoril »o veliki ideji, ki jo dolguje svet profesorju Sobreru«. V svoji italijanski tovarni je dal postaviti kip italijanskega učenjaka. Vzlic temu pa v prvi vrsti le Nobelu pritiče zasluga za to velevažno eksplozivno snov, zakaj nitroglicerin je bil sicer brez njega izumljen — kakor se je izrazil v neki razpravi W. Augustiny — ostal je pa neodkrit. Nihče se mu ni upal blizu. Nobel je bil prvi, ki si je upal lotiti se zaradi svoje tajinstvenosti res dvakrat strašnega demona, ki ga je slednjič tudi premagal in ga podjarmil k praktičnemu delu. Njemu je prvemu uspela kemična analiza nitroglicerina. To je njegova velika zasluga za kemijo. Nobel je prvi dognal pogoje, pod katerimi nitroglicerin eksplodira in je izumil vžigalnik, ki ga v poljubnem času sproži. †

Osem let preciznega, trudapolnega in smrtnonevarnega dela je minilo medtem, ko je Nobel spoznal nitroglicerin in ko se mu je posrečila z njim prva razstrelba. Spoznal ga je 1854. za časa Krimske vojne v Petrogradu pri profesorju Sininu, ki je takrat delal z njim poskuse po naročilu vojske. Poslej mu to čudežno olje ni dalo več miru. Po nešteti izjavljenih poskusih se mu je l. 1862. slednjih posrečilo sestaviti vžigalnik, ki je dovolj dobro ustrezal samovoljnosti nitroglicerina. V Petrogradu je prvič javno demonstriral svoj izum. Poslej so si naglo sledile izpopolnitve in gradnje tovarn za novo eksplozivno snov po vsem svetu.

Vse premoženje, ki se je Nobelu nateklo od izdelovanja dinamita in iz dru-



Inž. Alfred NOBEL

gih podjetij, je leto pred smrtjo 1896. naložil v ustanovo (Nobelovo ustanovo), iz katere obresti se izplačuje letno po pet enako visokih denarnih nagrad za najboljša dela iz fizike, kemije in medicine (oziroma fiziologije), za izvrstne idealistične spise (literarna nagrada) in uspešno delovanje za zbliževanje narodov (nagrada za mir). Iz te ustanove se je do lanskega leta izplačalo že 166 nagrad v skupnem znesku 19,237.725 švedskih kron (okoli 220 milijonov dinarjev). Med Nobelovimi nagradenci je bilo doslej zastopanih 15 narodnosti. Razmeroma največ nagrad (39) so dobili Nemci, in sicer 10 za fiziko, 16 za kemijo, 6 za fiziologijo in medicino, 5 za literaturo in 2 za mir. Anglija, vštevši Kanado in Indijo, je bila deležna 27 nagrad: 8 za fiziko, 5 za kemijo, 7 za medicino, 5 za literaturo in 2 za mir. Sledi Francija s 26 nagradami: 7 za fiziko, 4 za kemijo, 4 za medicino, 5 za literaturo in 6 za mir. Na Zedinjene države je odpadlo 15 nagrad: 3 za fiziko, 2 za kemijo, 2 za medicino, 1 za literaturo in 7 za mir. Za Ameriko so dobile: Švedska 12 nagrad, Holandska in Danska po 7, Švica 6, Avstrija in Italija po 5, Belgija in Norveška po 4, Španija 3, Poljska 2, Rusija 1.

S temi nagradami, ki pomenijo najvišje odlikovanje za znanstveno in človečansko delo, si je veliki Nobel sam postavil večni spomenik.

ORJAŠKI JEZ NA KOLORADU

Rajska dežela Kalifornija ne zasluži tega laskavega imena na vsem svojem ozemlju, ker je v dobršem delu pusta in skoraj neobljubljena. Stisnjena je med Tihim oceanom in visokimi grebeni Sierre Nevade, lega, ki ni posebno ugodna za izdatnejše padavine. Letno pade tamkaj kvečjemu 120 mm dežja in še to večinoma le meseca januarja in februarja. Bodočnost dežele je zlasti, kar se tiče poljedelstva, odvisna od umetnega namakanja. Edina večja reka, ki ima zadostno vodno množino, je mogočni Kolorado, ki je pa žal v velikem delu svojega toka pogreznjen v globoke skalnate soteske v tako zvane kanione.

Voda in cenena pogonska sila sta glavni pogoj za nadaljnji gospodarski razvoj dežel v porečju Kolorada. Zaradi tega se že štiri sto let, odkar so Španci pod Cortezom odkrili to zemljo, snujejo načrti, kako bi se zemlja namakala iz Kolorada. Bolj ko so tiščali semkaj izseljenci in bolj ko je napredovala civilizacija, večja je bila potreba po vodi. Ali ne glede na tehnične težave so do nedavna propadli vsi načrti za velikopotezno rešitev tega problema tudi zaradi političnih nasprotstev med posameznimi zveznimi državami, ki si dele porečje. Na Kolorado in njega glavne pritoke meji sedem držav in nikoli se ni posrežilo napraviti načrta, s katerim bi bile vse mejašice zadovoljne. Nadaljnja neprijetnost je, da je izliv Kolorada na mehiškem ozemlju, kjer se kaj malo menijo za ameriške potrebe.

Porečje Kolorada je na severu gorat svet z vrhovi 1200 do 2400 m, prehajajoč proti jugu v planjavo, ki velja za najbolj vroč in najbolj suh predel Zedinjenih držav. V severnem delu pade letno še 250 do 350 mm dežja, na jugu pa komaj še 75 mm. Zaradi tega je bilo še pred 50 leti skoraj vse porečje brezupna puščinja, redko porastla s pritlikavim grmičevjem. Šele polagoma so jo žilavi priseljenci za silo obdelali in mestoma celo spremenili v vrtove in sadovnjake. Zdaj je obdelanih že ca 10.000 kvadratnih kilometrov zemlje, a nekako 2000 kvadratnih kilometrov pripravnega sveta še čaka, da se bo z državno pomočjo uredilo umetno namakanje.

Na ozemlju Kolorada živi nekako pet milijonov ljudi, ki niso zadostno preskrbljeni s pitno vodo. Skoraj dva mi-

lijona odpade samo na obrežna mesta in na skrajne južne dele Kalifornije. Največje mesto Kalifornije, Los Angeles, ki šteje domala poldrugi milijon prebivalcev, je doslej dobivalo vodo po 400 km dolgem vodovodu iz pogorja Sierra Nevada. Ker pa prebivalstvo tako naglo narašča, da vode dostikrat že primanjkuje, se bo zdaj zgradil za Los Angeles in druga obrežna mesta nov vodovod, ki bo črpal vodo tudi iz Kolorada, in sicer 1.3 milijarde kubičnih metrov na leto. Razen tega, da bo Kolorado v bodoče dajal vodo za namakanje in za največji vodovod na svetu, ga nameravajo pritegniti še k proizvodnji električne energije, ki bo rabila pri eksploataciji bogatih rudnikov v severnih državah Unije. Vsi ti veliki načrti se bodo rešili z zgradbo tako zvane Hooverjeve dolinske pregrade ali jez, ki bo spremenil globoko zasekano strugo Kolorada v največji umetni vodni rezervoar na svetu.

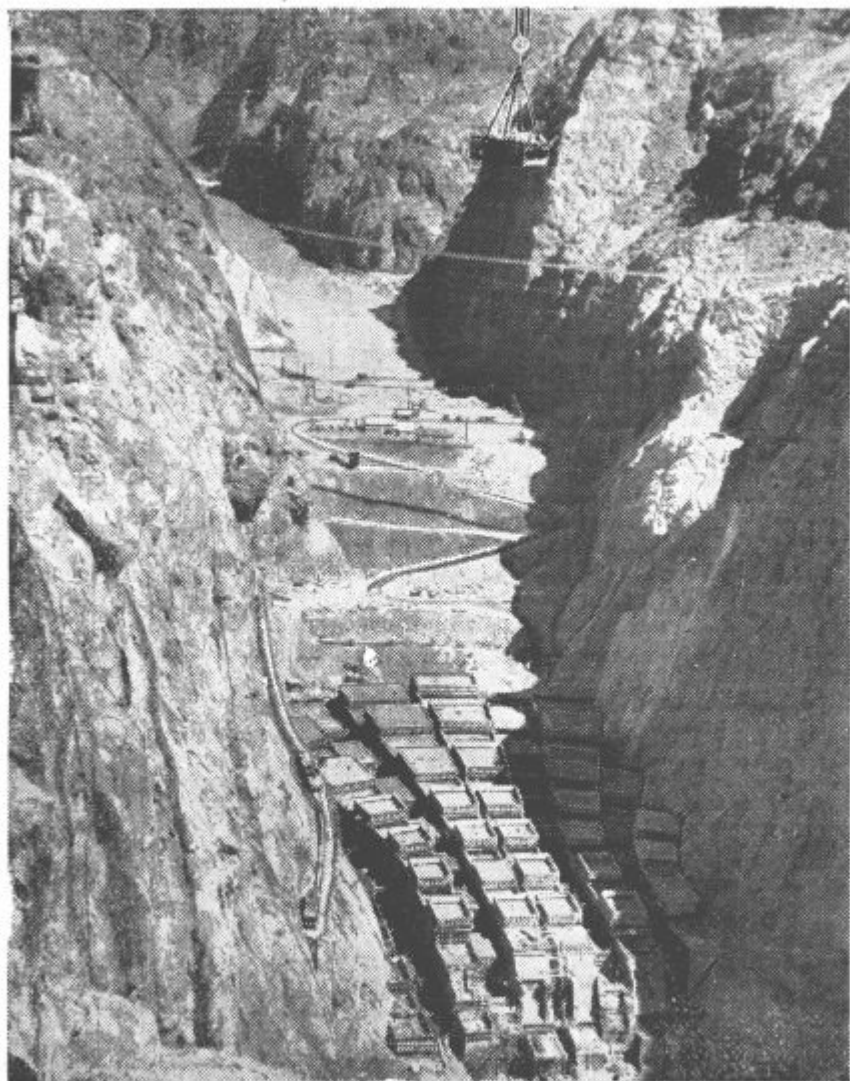
Morda bi se Hooverjev jez niti zdaj še ne začel graditi, ker v teh časih tudi Američani nimajo preveč razpoložljivega denarja, če bi ne bil Kolorado sam tako nujno potreben regulacije. Kadar je suša, teče v kanionu komaj 34 kubičnih metrov vode na sekundo, dočim znaša vodna množina spomladi do 5600 kubičnih metrov na sekundo. Visoka voda napravi vsako leto neizmerno škodo in zlasti v dolini Imperial ter ob izlivu na mehiški meji je prebivalstvo zmerom v smrtni nevarnosti. Te pokrajine leže mestoma do 100 metrov nižje, kakor je gladina reke in so le z velikanskimi naspili zavarovane pred poplavo.

Glede na kritično stanje se je bivši predsednik Zedinjenih držav Hoover z vso vmeno zavzel za načrt, da se večno se ponavljajoča suša in poplave enkrat za vselej premagajo s temeljito regulacijo Kolorada. Že 1922, ko je bil še trgovinski minister, se mu je posrežilo skleniti s prizadetimi državami dogovor, tako zvani »Koloradski pakt«, ki določa, da se bo od 20 milijard kubičnih metrov vode, ki bo letno na razpolago po regulaciji, razdelilo po 9 milijard kubičnih metrov med štiri zgornje države (Wyoming, Utah, Colorado, New Mexico) in med tri spodnje države (Kalifornija, Arizona, Nevada), ostali 2 milijardi kubičnih metrov se bosta pa porabili po potrebi. V to svrhu se zgradi na Ko-

loradu velikanski jez, za katerim se bo nateklo umetno jezero kot vodni rezervoar. Po končanih pripravah so septembra 1930 pričeli gradnjo.

Jez, ki ima obliko proti vodnemu toku vzbočene stene, bo visok 210 m, a njega

pade v poldrugem letu na porečju Kolorada, se bo zadržala v njem. Jezero bo zalilo neštete stranske pritoke in doline ob Koloradu ter bo po velikosti in množini vode precej enakih dimenzij kakor Bodensko jezero. Skoraj navpične stene



Glavni del HOOVROVEGA JEZA med gradnjo

debelina je na najmočnejšem mestu ob znožju 195 m. Gre torej za eno najvišjih zgradb na svetu. Jezero, ki se bo nabralo za jezo, bo segalo 160 km po strugi navzgor. Vsa dosedanja umetna jezera so plitve luže nasproti temu velikanskemu vodnemu rezervoarju, ki bo vseboval nič manj ko 37 milijard kubičnih metrov vode. Vsa voda, kolikor jo

»Velikega kaniona« so povsod iz trde žive skale brez razpok, skozi katere bi utegnili pronicati voda. Jez leži 40 km južnovzhodno od mesta Las Vegas, ki je edini večji civilizirani kraj daleč na okoli in služi kot glavno oporišče za vsa gradbena dela. Od tod vodi do kaniona nova cesta in železnica, po kateri dovajajo stroje in gradbeni material ter pre-

važajo delavce v velikanska zasilna taborišča.

Preden so pričeli graditi jez, so morali izvrtati v skalnato steno kaniona štiri odtočne rove, po katerih se bo odvajala voda mimo delovnega mesta. Ker mora ostati odsek struge, kjer bo stal jez, popolnoma suh tudi za časa visoke vode, ima vsak teh rogov premer 15 m in lahko odteka po vseh štirih do 5600 kubičnih metrov vode na sekundo. Pred glavnim jezum in neposredno za njim so morali za gradnje postaviti še dva zasilna jezova po 25 m visoka. Ko bo glavni jez postavljen, bodo oba notranja rova zazidali, vnanja rova pa dobila zatvornice in se bo tudi kasneje po njih odtekala voda, kadar bo pritisk na jez premočan.

Kakor rečeno, se voda iz umetnega jezera ne bo uporabljala samo za namakanje in napajanje vodovodov, marveč tudi za proizvodnjo električne energije, ki bo rabila deloma za pogon črpalk, s katerimi se bo dvigala voda preko grebenov, ki leže med kanionom in kalifornijskim primorjem, deloma pa se bo izrabljala v kovinskih in kemičnih industrijah, ki se ustanavljajo v severnih pokrajinah. Proizvodnja elektrike bo vobče gospodarska hrbtenica vsega regulacijskega načrta, dasi se bo izvedla brez vsakih javnih dajatev, recimo v obliki kakih novih davkov.

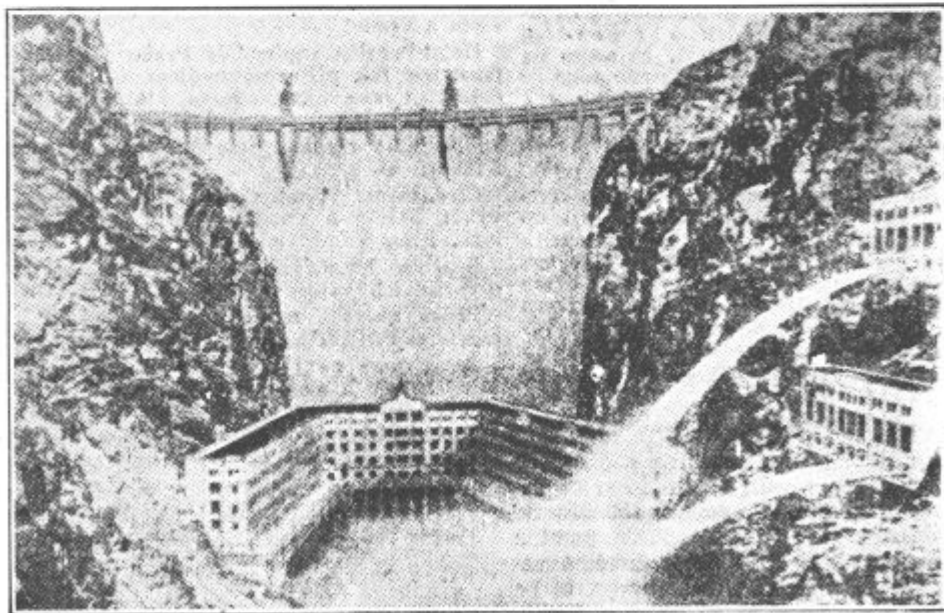
Vlada bo zgradila zgolj jez in poslop-

ja za elektrarno brez strojne opreme. Vse drugo bo uredilo neko zasebno podjetje, ki bo dobilo od države vodo v najem, postavilo stroje in prodajalo električno energijo. S posebnimi pogodbami glede oddaje toka ter vode za namakanje in uporabo so zagotovljeni tolikšni dohodki, da se bodo najkasneje v 50 letih lahko pokrili gradbeni stroški in se bo mimo tega državama Arizoni in Nevadi lahko izplačala neka priznavalnina. Pri vsem tem cena toka iz nove elektrarne ne bo znašala več ko ca 8 para za kilovatno uro.

Elektrarna, zgrajena v obliki črke U, bo stala neposredno ob znožju jeza. V njej bo teklo 16 orjaških turbin z električnimi generatorji s skupnim učinkom ca 1.000.000 konjskih sil. Trajno bo na razpolago za 665.000 ks električne energije.

Vzporedno s Hooverjevim jezum se bo spodaj v dolini gradil kod odcep Kolorada 120 km dolg kanal za namakanje poprej omenjene doline Imperial. Po njem se bo dovajalo na polja 420 m³ vode na sekundo.

Drugo nič manj velikopotezno delo je gradnja vodovoda za oskrbovanje primorskih mest Kalifornije, zlasti Los Angelesa, s pitno vodo. Vodovod bo lahko dajal do 42 m³ vode na sekundo. Voda se bo morala najprvo s pomočjo črpalk v dveh stopnjah dvigati 180 m visoko, potem pa bo tekla po 160 km



HOOVEROV JEZ

delgi kombinaciji odprtih kanalov in tunelov do naslednjih črpalnih postaj, kjer se bo v treh stopnjah iznova dvignila 263 m visoko. Med temi črpalnimi postajami se zgradi rezervoar za 100 milijonov kubičnih metrov. Ta rezervoar pa ne bo edini, marveč se bodo v bližini posameznih mest zgradili še nadaljnji manjši rezervoarji s skupno prostornino ca 300 milijonov kubičnih metrov. V primeru, da bi se vodovod pokvaril, bo še zmerom na razpolago za najmanj dva meseca vode.

Za finansiranje tega ogromnega regulatornega načrta je bilo treba najeti posojilo 220 milijonov dolarjev, ki se bodo takole porazdelili na posamezne gradnje: Sam jez in umetno jezero bosta veljala 70 milijonov, elektrarna za 1 milijon ks 38 milijonov, namakovalni ka-

nal v dolini Imperial 38 milijonov, razne stranske zgradbe 18 milijonov, ostalo odpade na vodovod.

Z gospodarskega vidika je torej Hooverjev jez najvelikopoteznejše vodnotehniško delo, kar jih pomni zgodovina. Hkrati nam v jasni luči kaže, da je podjetnost v Zedinjenih državah navzlic hudi gospodarski krizi še zmerom živa in močna, kakor nikjer drugod na svetu. Nedvomno je mnogo pripomogla k uresničenju tega načrta seveda tudi upoštevanja vredna okoliščina, da se bo podjetje lahko samo vzdrževalo, da ne bo niti najmanje obremenjevalo državnih financ, ampak se bo nemara celo prav lepo rentiralo. Za taka podjetja se v Ameriki še zmerom prav lahko najde kapital. nj

TRAGEDIJA V PREPADIH ANDOV

LEO GERWILLE-REACHE

NADALJEVANJE

Prva iskanja v viharju

V mali pisarnici, ki se drži letalskih lop pristajališča v Mendozi, sem se preoblekel v pilota. Pri tem poslu, pri katerem sem bil precej neroden, mi je pomagal sam vodja letališča Pierre Deley. Je to zelo prijeten in plemenit možak, ki mu piloti in drugi nameščenci letališča nikoli ne pravijo drugače kakor očka Deley. Skrajno drzen in pogumen pilot toda nedomišljav na svoje zmožnosti. Njegovo srce mora biti hkrati od jekla in zlata, ker mu visoko v zraku, kadar se mora na smrt boriti z muhastimi vetrovi, ne bije prav nič hitreje kakor na trdnih tleh, ki pa onemoglo trepeče, kadar morajo njegovi tovariši okušati vso trdoto pilotskega poklica. Otroci očke Deleya, njegovi piloti se morajo po dvakrat na teden spuščati čez mrko pregrado Andov, prenašajoč pošto in nujna obvestila med Argentino in Čile. In kadar je kateri izmed njih v zraku, takrat očka Deley nima niti ušes, niti oči za nobeno drugo stvar na svetu. Če se zagledaš v njegov mirni in resni obraz, ki se zdi odsev deviških zračnih višin, s katerimi je sklenil prijateljstvo na življenje in smrt potem pride vate tisti močni mir, ki ga je človek tolikanj potreben pred vsako usodno odločitvijo.

Ob njegovi navzočnosti so me minile poslednje skrbi, ki so me poprej nekoliko vznemirjale spričo tveganega poleta, za katerega sem se bil odločil.

Muke v višini 6000 metrov

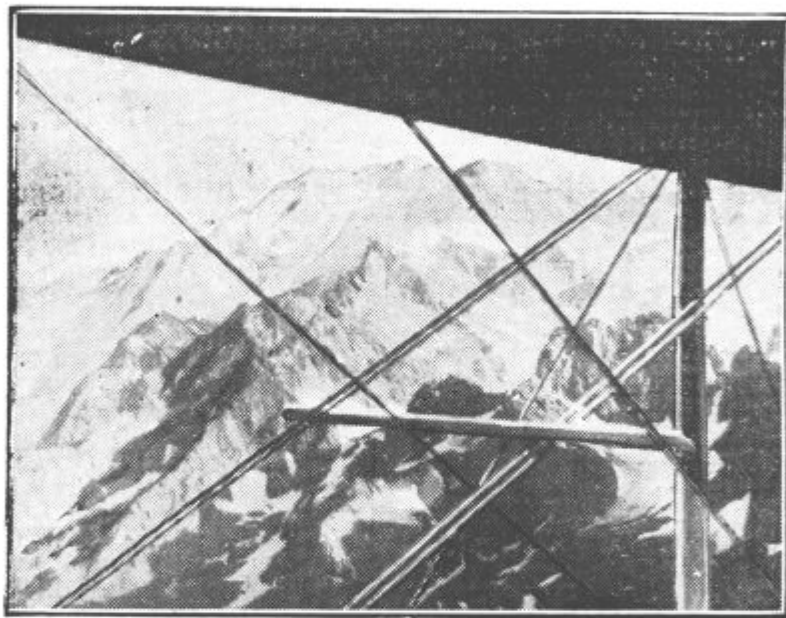
Nebo je modro in rožnato užgano od neke luči zimskega sonca. Svetloba, ki se kakor strnjen, neizmeren tok vliva z nebosklona, je hkrati brezsnovna in fizično občutljiva. Zdi se ti, da ne prihaja toliko od blede sončne krogle nizko na obzorju kolikor od onih velikanskih skladov snega in ledu, ki se gremadijo v daljavi.

Naše letalo se lahko pozibava v mirnem ledenem zraku. Pod nevidnim dihom vetra, ki ga ne moremo občutiti zaradi velike brzine letala, se včasih dvigne ali poniža zdaj desno, zdaj levo krilo letala, tako da se nam primakne ob stran pokrajina, ki je bila še poprej pod nami, včasih pa se skloni k nam nebo, kakor da se je pogreznilo nekam globoko pod obzorje. Deley spretno uravnava krmilo. Danes sva že tretjič v zraku. Toda, zdaj ni več tako kakor spočetka. Nevarnosti in napore teh poletov občutimo zdaj mnogo huje kakor prvokrat, ko nam je še trdno upanje v uspeh pomagalo vzdrževati dobro voljo. Dnevi so minili zaman in zaupanje je izpodkopano. Že tretjič se dvigava danes z De-

leyem nad dolino reke Mendoze, toda prvikrat imava nad sabo kristalno čisto nebo. Vse minule dni se je Kordiljera zakrivala v črne oblake polne snega in vrtincev. Živa duša ni mogla prodreti tega oklepa, stvorjenega iz drobnega snežnega prahu in divjih zračnih tokov, ki so se valili tam iz daljave, od morja.

Reševalci, ki so se napotili na mulah ali s smučmi v gorovje, so se komaj še poskrili pred viharjem v zavetišče transandske železnice. Nikdo, ki ni maral tvegati lastnega življenja, ni mogel misliti na reševanje drugih. Danes pa

vsem svojevoljnim zavojem soteske, kakor da nismo osvobojeni niti zemlje niti višin. Naš jekleni ptič tukaj ni kralj zraka, da bi se lahko razmahnil po mili volji. Gore so ga ujele v svojo tesno kletko, v kateri mora previdno kriliti, da si ne razbije glave. Zemlja mu odreja gostoljubnost in mu hkrati ne dovoljuje prostega razmaha. Letalo je v tem gorovju le še klavrna podoba tiste svobode, ki ga odlikuje med ravninami. Naše življenje se meri le še v ritmu motorja, le še v utripanju njegovega jeklenega srca, ki pa je vendar le do-



V reševalnem letalu nad KORDILJERO

se je Kordiljera utrujena in naveličana divjanja viharjev oprostila svojih temnih spremljevalcev, nadela si je bel plašč od hermelina, ki se ves nov in deviško nedotaknjen blešči v sončnih žarkih. Danes so se dvignila vsa letala, kar jih je bilo pripravljenih to in onstran Andov.

Dvigamo se više in više. Štiri tisoč, štiri tisoč pet sto metrov. Videti je, da bo dolina transandske železnice kmalu preozka za širino kril našega ptiča. Štiri tisoč pet sto metrov smo od tal, pa vendar štrle gorski vrhovi še zmerom visoko nad nami, režeč se našemu prizadevanju, da bi jih nadkrilili. Njihovi jetniki smo, prav tako kakor drobcena železna kača, ki se zvija v globoki zaseki pod nami. Poslušno moramo slediti

volj močno, da nas dviga vse više in više proti belim ledenim konicam, ki pomenijo konec sveta.

Letalo krene iznad reke Mendoze in se obrne na jug proti gigantski gmoti gore Tupungato. Zavita arabeska, ki jo rišemo po zraku, se križa z neštetimi prečnimi dolinami in strmimi zasekami, po katerih drve hudourniki v glavno dolino.

Ničesar ni videti. Povsod sam sneg, desetine metrov debeli skladi snega.

Ce so nesrečneži s San-Joseja strmoglavili v katero teh zasneženih tesni, jih dolgo ne bo našla živa duša. — Nevidne zračne struje, ki se kuhajo med skalovjem, že občutno pretresajo in premetavajo letalo. Treba se bo dvigniti še više, če nočemo tvegati, da nas za-

grabi kateri navpičnih zračnih tokov in nas ne trešči v prepad. Poslednji zavoj nas odnese v severno smer proti progi transandske železnice. Pet tisoč metrov kaže višinomer. Motor je že na kraju svoje moči, ali pilot ga še zmerom neizprosno žene kvišku. Od višine je odvisno naše življenje, naj velja kar hoče. Motor že medli, ali k sreči nas prav tedaj zadene močan navpični veter na svoja mehka pleča in nam pomaga v višine, v katere nas sam stroj ne bi mogel dvigniti.

Propeler potegne spet močnejše v gostejšem zraku in počasi že zavijemo nad najvišje grebene. Zdaj smo v osrčju gorskega masiva. Pod nama leži Kordiljera v vsej svoji neizmernosti. Le najvišje vrhunice, ki se v svoji slepeči belini odražajo od modrine neba, imamo še kraj sebe.

Veličasten in grozen pogled!

Ljudje, živeči v plehkosti ravnin, niso znali ustvariti niti besed za tako močan prizor. Besede, ki so jih skovali, se drže v merilu njihovega obzorja in so ubožne, majhne. V nekakšni sveti grozi se sklanjam iz letala in strmim v ta silni prizor, ki se mi zdi bolj sanjski kakor resničen:

Tukaj zeva globoka rana, ki so jo vsekale zemeljski krogli tektonske sile v milijone let trajajoči borbi, tik zraven pa nezadržno kvišku stremeče hrepenenje zemlje, kakor da bi se hoteli vsi ti brezmadežno beli vrhovi darovati nedosegljivemu nebu.

Andi! Kakor truplo silnega nestvora so videti, ki je legel na obal Tihega oceana in okamenel. Kakor silni zagon titanov se ti zde, ki je planil s celine proti morju in ostrmel nad čilskim prepadom s svojim poglavarjem na čelu, s 7000 metrov visokim Akonkaguo.

Povzpeti se moramo še višje. Najmanj do grebena Cerro de los Leones, ki nas na leviči še zmerom nadvladuje s svojim 6000 m visokim vrhom. Nič ne sme ostati nad našim letalom razen nepremagljivega Akonkague. — Toda ugodni zračni tok, ki nas je dvignil tako visoko, se je moral mahoma umakniti drugi padajoči zračni struji, ki nas nese s seboj v globočino. In zdaj bo treba iznova čakati naklonjenosti vetra, da nam bo pomagal. Cisto brez moči smo v teh višavah. Zrak nam sicer ne mara biti sovražen, mehko se poigrava z našim letalom, ali ne pusti si tudi ničesar ukazovati.

Ure minevajo. S časom pa gine tudi toplota mojega telesa. Navzlic vsem usnjnim jopičem, škornjem in kožuho-vini čutim, kakor da se potapljam v ledeno mrzli kopeli. Brzinski veter me prebada skozi debeli omot obleke s tisoči žarečih igel, pod katerimi vztrepetava telo. Niti živi občutek, da padam v globočino, kadar skoči letalo v redek zrak, mi ne more več sprožiti rok, da bi se oprijele sedeža.

Moje roke, moje uboge roke! Bolečine, ki jih čutim v prstih, postajajo neznosne. Zaman sem si jih poskušal ugreti na vse mogoče načine. Počasi so mi popolnoma otrpnile. Mrtve so in vendar trpim zaradi njih peklenške muke. Ko se vrnem iznad teh prokletih gora, ko bom spet na mehkih toplih tleh, mi bosta žal ostala samo še dva štrclja... Ah, uboge moje roke!

Za vsako ceno morava na tla. Preveč trpim. In kaj mi je konec koncev San-Jose. Čemu bi k osmerim truplom, ki jih ne bomo našli, pridejal še lastno telo, ki je še tako polno življenja?

Počasi mi izginjajo Andi v nejasnih vrtincih megle, ki se zgrinja pred mojimi očmi... S poslednjimi silami sem moral dati pilotu kako znamenje ali kaj?, zakaj zdajci se Deley obrne vame z vprašujočim pogledom. Gotovo bo opazil moje trpeče oči. Razumel bo, da mi je poginuti, če me brž ne postavi na zemljo.

Deley je pogledal, ali videl ni ničesar. Ni mi bral obupa v očeh. Kamelja dlaka, ki nam pokriva obraze, daje vsakomur tako neznansko resen izraz, da ni mogoče ničesar čitati z obraza. — Na pilotovo povelje krene letalo iznova v osrčje gora, da nadaljuje obupno iskanje.

Jaz sem samo še mrtva lutka v letalu, kup nesreče, ki topo vztraja na svojem mestu. Deley pa poletava zdaj v to, zdaj v drugo smer, obrača na levo in desno, se dviga ter spušča brez konca in kraja. Mrtvecev išče in ne sluti, da že vozi s seboj polmrtvega človeka...

A zdajci, kdo me bije s tisoči pestmi po telesu? Kdo me zbada s tisoči šivan-kami, da mi telo žari od bolečine? Kdo mi vlija v ušesa krop, od katerega se mi hoče razpočiti glava? Kakšen veter je pognal letalo v smrtni skok z glavo naprej proti zemlji? Kaj se godi?... Ah, nič ni. Deley se spušča. Vendar že.

Po mehkem kristalnem zraku jadra letalo proti planjavi...

PRELAZ VELIKI SV. BERNARD

La Tribune de Geneve« je v septembru priredila uspel izlet na ta alpski prehod, znamenit po zavetišču iz 11. stoletja. Ze v starini je ta kraj prepletala legenda. Po eni je Herkul prišel tam skozi, ko je iskal zlata jabolka na vrtu nesmrtnih devic Hesperid. Po drugi se vsakih sto let ondi oglasi Ahasver, večni žid. Te pravljice ne prikazujejo nič drugega kakor to, da se je samota pokrajine živo dojmila ljudske domišljije.

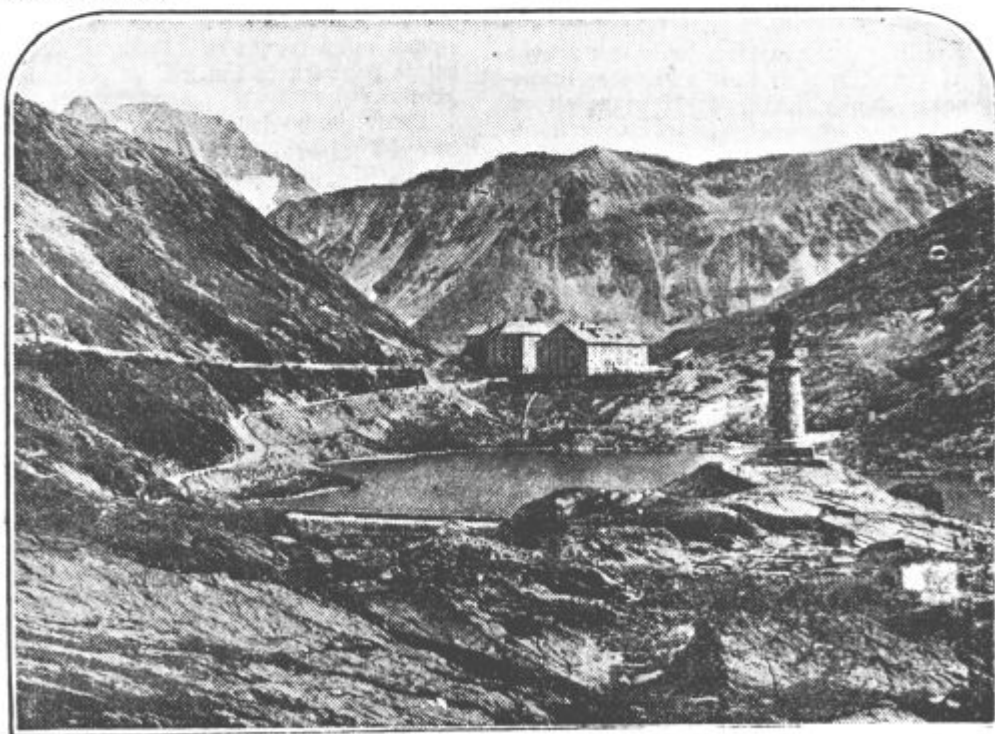
Zgodovinarja Polybius in Titus Livius omenjata goro s prelazom ob mnogih bojnih pohodih. Po Strabonu in Pliniju Starejšemu je tukaj Hanibal prekoračil Alpe, gredoč v Severno Italijo l. 218 pred našim štetjem, a danes domnevajo, da je bil to prelaz Clapier. Pri Rimljanih se je Veliki Sv. Bernard imenoval Mons Poeninus, kasneje Mons Jovis (Jupitrova gora). V cerkveni latinščini se še danes naziva: Inclyta et exempta domus Sancti Bernardi Montis Jovis.

Julij Cezar je dal izboljšati cesto in poskrbel za varnost prepotnikov, ki so jih napadali rokomalhi. Rimljani so spoznali strateško vrednost pokrajine. Poleg Jupitrovega templja so zgradili tamkaj zavetišča, katerih sledovi budijo živahno arheološko zanimanje.

Med uglednimi možmi, ki so prelezli visoko zajedu, se navajajo: Karel Veliki, Lotar, Karel Plešasti, različni papeži, še prej; ko se je tamkaj postavilo gostišče. Posebno pa Napoleon, ki je kot prvi konzul med 15. in 21. majem 1800 prepeljal 40.000 mož v Piemont, kjer je potem 14. junija nabralsal Avstrijce pri Marengu.

Začasna vlada v Valaisu je l. 1848 preganala redovnike iz hospica, vendar so se smeli kmalu zopet vrniti. A kdaj je Bernard iz Menthona ustanovil svetovno znani gostinec? Očividno pred smrtjo, ki ga je zalotila l. 1081 ali 1086. Po Brockhausu se samostan uradno prvič omenja l. 1125, škof Bruno, poznejši Leon IX., pa je že l. 1049 ondudaj našel »canonicos fratres«. Menihi spadajo v red sv. Avgušтина, toda njih hiša je »exempta«, to se pravi, da je odvisna naravnost od Svete stolice. Njih prednik je opat z mitro in s proštovskim naslovom. Danes vrši to službo častitljivi prelat Teofil Bourgeois.

V kongregacijo vstopajo zgolj čvrsti možaki, kajti ni lahko življenje v višini 2472 m, koder leži 9 mesecev sneg. Cela stoletja so redovniki imeli za glavno nalogo pogostiti potnike ter iskati onemogle. Avtomobilski promet po tej cesti jih je odvezal te dolžnosti, toda svoje dni sta šla vsako jutro dva redovnika zdoma. S seboj sta imela



VELIKI SV. BERNARD

vsak enega izvežbanega psa bernardinca, katerih junaštva so popisali že mnogi lepoglavočniki. Kdo še ni videl njih slike, ko nosijo legendarni putrži žganja za vratom? Marsikakega nesrečnega so oteli gotove smrti. Dandanes odhajajo na pomoč edino še na telefonski poziv, kadar se od švicarske ali italijanske kantine najavi prihod popotnikov. K.

SLOVANSKA GRANICA

Dober prijatelj mi piše: »V Zisu čitam: Granica, obeljena veja kot meja, je tod neznana... Nisem seveda merodajen, a instinkt mi pravi, da je granica nastalo iz Grenze, Militärgrenze, graničar = Grenzsoldat...« Ker sem že nekajkrat čul to mnenje, svetujem gospodu S. Š., naj vzame v roke F. Kluge »Etimologisches Wörterbuch«, kjer najde, da je Grenze v 13. stoletju prišla v nemške dežele iz poljsko-ruske »granice«, češke »hranice«. Domača beseda je Mark, v 16. in 17. st. se je pogosto rabila francoska Frontier... Za manjši denar dobi v Göschenu zbirki: Dr. R. Kleinpaul »Das Fremdwort im Deutschen«, zemljino delo, kjer pravi avtor, da na 7 tukaj pride 1 domača nemška beseda. »Nemščina je mešanica kot angleščina ali portugalščina, ki ima samo 2000 brazilskih izrazov.« V Kolaričevem »Jezikovnem rešetu« navaja Sovre iz Keysejevega slovarja, da vsebuje nemščina nad 100.000 izrazov iz najmanj 12 jezikov. Med slovanskimi izposojenkami tolmači moj Kleinpaul poleg Grenze še n. pr. Ring (trg, polj. rynek), Quark, odkoder na kvargelj (č. tvaroh), Halunke (č. holomek), Stieglitz (č. stěhlík), Schöps (skopec), Zobel (rus. sobol). Pri tem opozarja, da je otok Sahalin po sokolih nazvan), Pläsen (blinci), Striezel (p. štruc), Dolch, Peitsche, Kummel, Schornstein (žrnjava stena, črn kamen) i. t. d. A. D.

ULTRAVIJOLIČASTI ŽARKI PROTI SLABEMU ZOBOVJU

V društvu dunajskih zobozdravnikov je nedavno predaval dr. Ausch o uspešnem zdravljenju gnojenja dlesni z ultravijoličastimi žarki. V ta namen so tehniki konstruirali posebno izoblikovano mrzlo kremencevo luč v obliki paličice, ki se lahko vtakne neposredno v usta in tudi po daljši uporabi ne ostavlja opeklin. Luč se pritiskne neposredno na bolni del dlesni, tako da žarki močno učinkujejo v globino. Vzrok gnojenja dlesni so neke motnje v določenih žlezah in izpadanja zob zaradi te bolezni doslej na noben način ni bilo mogoče preprečiti. Po novem načinu z obsevanjem so pa dosegli že prav lepe uspehe in se je v posameznih primerih posrečilo ohraniti celo take zobe, ki so bili že popolnoma omajani, dočim se je v ostalih primerih vsaj ustavilo nastajanje abscesov.

SVEŽE ALI POSNETO MLEKO?

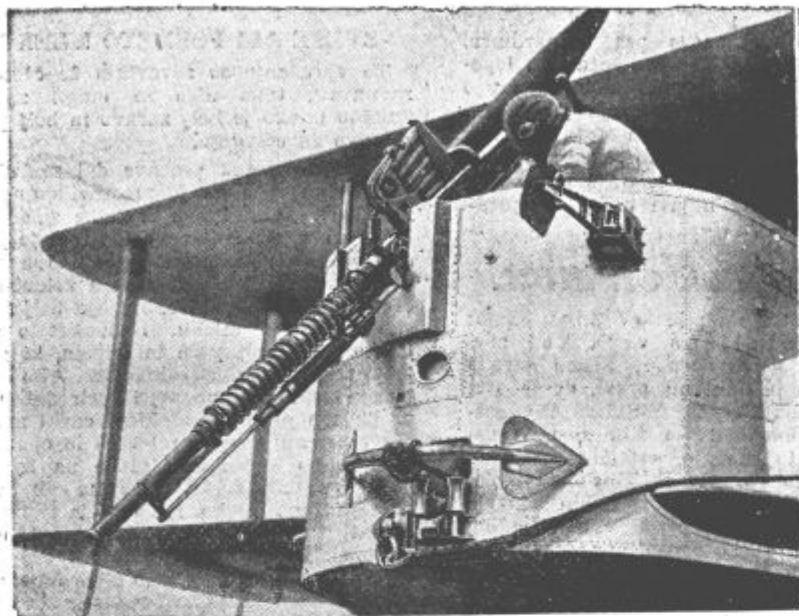
To vprašanje so zdravniki že čisto obravnavali, toda niso se mogli zediniti, kakšno mleko je bolj zdravo in bolj priporočljivo za uživanje.

Da bi se potek prebave dal zasledovati čim natančneje, ga je prestavila angleška kemičarka Andropova iz teme želodca na beli dan v steklene cevi. Pri tem jo je vodilo naslednje razmotrivanje: kakor znano, temelji prebava na delovanju želodčnih in črevesnih sokov, ki razkrajajo beljakovinske spojine v mleku. Najvažnejšo vlogo imata pri tem pepsin in tripsin, ki ga izloča trebušna žleza-slinavka. Ako tedaj hočemo umetno ponoviti naradni potek prebave, moramo v stekleni cevki zmešati obe omenjeni snovi z mlekom in opazovati, kakšna bo »prebava«, glede na to, da-li smo uporabili sveže, prevreto ali surovo pasterizirano mleko. Pri tem je treba upoštevati tudi druge pomožne snovi, n. pr. ogljenokislí natrij, ki ima tudi važno nalogo pri prebavi. Vso tako pripravljeno mešanico je gospa Andropova segrela na 37° C, da je tako dobila še običajno toploto človeškega želodca. Pri opazovanju procesa je kemičarka dognala, da so želodčne kisline najhitreje in najpopolneje prebavile surovo mleko. Pri kuhanem in tudi pri pasteriziranem mleku pa so vedno ostali na dnu neki trdi zrnati koščki, ki jih želodčne kisline niso mogle razkrojiti.

Iz tega dognanja sledi, da mleko trpi na svoji prebavljivosti, ako ga segrejemo. Mleko se pri pasterizaciji pregreje na 60 do 70° C, pri navadnem kuhanju pa na 100° C. S segrevanjem se v mleku umore encimi, ki pospešujejo prebavo. To se je pokazalo še pri nadaljnjem poskusu s sirom, ki ga je pepsin tem lažje prebavil, ako mu je kemičarka dolila surovega mleka.

SAMCI BREZ PREBAVNIH ORGANOV

Pred kratkim je umrl danski oceanolog prof. Joh. Schmidt, ki je razkril skrivnost jegulj in ki se je bil malo prej vrnil s svojega velikega znanstvenega potovanja okoli sveta z ekspedicijsko ladjo »Dana«. Plen tega potovanja še vedno obdelujejo in ga polagoma objavljajo. Pri tem prihajajo na dan najbolj čudne stvari. Tako so našli med Schmidtovimi zbirkami celo vrsto nekih rib z znanstvenim imenom ceratiodeje, pri katerih so samci okrnili v neznatne pritlikavce. Ti pritlikavci se obežajo samicam na nos, škрге in druge dele telesa ter nanje prirasejo. Zaščitne organe na glavi, kakor jim imajo samice, so izgubili in črevesje se jim je ohranilo samo v malenkostnih ostankih, kajti vsa notranjost jim je napolnjena z moškimi spolnimi žlezami. Prihaja je, da prirasejo samci na samicah že v najbolj zgodnji dobi in da postanejo le takšni eksemplari, ki se jim posreči prirasti, samci, dočim se ostale ribe razvijejo v samice.



zgoraj: Novi angleški »leteči top«, ki odda v minuti 100 streliv in je oborožen tudi s tremi strojnicami. Na letalu je prostora za 5 mož posadke — Spodaj: Abesinska cesarica je na svojem potovanju skozi Palestino sprejela ondotne grške cerkvene dostojanstvenike.



V sredi zgoraj: Vlalji, kjer so doslej lovili ptice-pes ter jih uživali, so te dni spustili svobodo 5000 ptic



Desno zgoraj: Sežig pokojne teozofke Annie Besantove v Madrasu — Spodaj: Francoska teniška igralka Suzana Lenglenova demonstrira v Londonu, kako se človek ohrani prožnega — V sredi spodaj: Angleškemu ministrskemu predsedniku Mac Donaldu se je narodila vnukinja, hči dr. Machinnona



RAZVOZLJANA SKRIVNOST

TONE ČUFAR

Sinoči me je vznemiril nenaden obisk. Stemnilo se je že, prav nikogar nisem pričakoval, ko so me iz čitanja zanimive knjige predramili nagli skoki po stopnicah. Skokom je sledilo samo še običajno trkanje, toda preden sem utegnil spregovoriti, se je znašel v sobi moj dobri znanec Nace. Kakor sem ga zelo vaje, me je sinoči vendar naravnost presenetil. Izraz njegovega obraza ni bil še nikdar tako resen kakor takrat, ko me je v zatajevanju svoje bolečine, ki je tedaj še nisem poznal, plašno gledal. Prav to gledanje mi je vzbudilo mračne slutnje. Nace ne spada med molčečnejše. Vedno je zgovoren, toda ob sinočnjem prihodu je sprva molčal, a nato kratko vprašal:

»Ali si poznal Maksa iz naše kolonije?«

Vprašanje je bilo kaj nenavadno. Maksa že delj ko leto dni ni bilo tu. Toda še preden je brez sledu izginil, ni imel nobenega pravega dela. Čakal je na noven sprejem v tovarno, vztrajal v tem čakanju sila dolgo in se pogumno boril z lakoto in drugimi blagri današnjega časa. Včasih se je z obešenjaškim smehom pošalil, da je umetnik življenja. Vzlic nevšečnostim, ki so ga trle, ni postajal malođušen. Toda nekega dne ga je zmanjkalo.

Nace mi ga je s svojim vprašanjem živo postavil pred oči. Pokimal sem mu, da ga poznam, nakar je izvlekel iz žepa časopis in mi ga pomolil pod nos:

»Ali za tole veš?«

Pokazal je na članek o veliki eksploziji v nekem francoskem rudniku. Na koncu popisa nesreče, ki je tirjala precej žrtev, je bilo nekaj vrstic rdeče podčrtanih:

»Pri tej nesreči je smrtnonevarno ranilo tudi našega rojaka Maksa Petriča, ki je delal v rudniku komaj nekaj tednov. Kakor smo obveščeni, je bila to njegova prva služba po daljšem času brezposelnosti. Najprvo je iskal delo doma, nato je odšel v tujino, kjer je segla usoda po njem. Odbito ima levo nogo pod kolenom. Poleg tega so pa ugotovili tudi nekaj notranjih poškodb. Zdravniki imajo malo upanja, da okreva. Še vedno visi med življenjem in smrtjo.«

Ko sem prečital novico, sva se z Nacetom samo spogledala. Obrnil se je vstran, v njem je vse drhtelo, spoznal sem, da se komaj komaj obvlada. Z roko je potegnil preko oči, nato je ponovno segel v žep in vrgel predme staro pismo.

»Še tole poglej,« je dejal s trpkim naglasom. »Nikomur ga še nisem pokazal. Do zdaj sem se zvesto držal njegove zahteve. Toda poslej ne morem sam nositi te skrivnosti. Ko ga je zmanjkalo, mi ga je poslal. Od tedaj sem vedel zanj prav toliko kakor ti ali kdo drugi. Z eno besedo: nič. Zdaj vem kje je, zdaj, ko je zapisan poginu. Vsega tega skoro ne morem verjeti, pa je vendarle res. Preberi!«

Zamahnil je z roko, zadušil vzdih, poiskal najbližji stol, sedel nanj in si oprl glavo z žuljavimi dlanmi.

Jaz sem pa z občutjem tesnobe segel po pismu in čital:

»Temu pismu se boš gotovo čudil. O vsem, kar ti bom napisal, bi se lahko prijateljsko pogovorila. Nocoj sem te tudi s tem namenom obiskal, toda o stvareh, ki me mučijo, ki so me gnale k tebi, nisem niti črnil.

Tako veselo si me sprejel. Bil si prepričan, da udariva partijo šaha in pozabiva na vse, kar nas tare. Tvojo ponudbo sem odklonil. Sploh sem bil tak, da bi me z vso pravico lahko postavil pod kap. Tako malo odločen že dolgo nisem. Ko ti napišem, kaj vse se je zgodilo, boš našel prizanesljive mere za moje ravnanje. Najgrše je, da sem te nalagal. Ti živiš v mislih, da pojdem v gore in da zaradi tega nisem ves večer ostal pri tebi. A temu ni tako. Res je, da pojdem odtod, toda ne v skalovje.

Na potovanje odhajam.

Ko dopišem to pismo, se nekaj ur napišem, potem pa dam slovo našemu kraju in ljudem. Od tebe sem se v resnici že poslovil. Dejal sem ti, da se najbrže lep čas ne vidiš, ti si me pa svaril, naj oprezno lažim po gorskih strminah. Svaril si me in se mi smejal. Vedel si, da za dolgo turo nimam denarja. Pa tudi vreme ni tako stalno, da bi lahko delj časa vztrajal v naših lepih Alpah. Če bi ti bil pa povedal resnico, bi me od namere odvrčal in me skušal pregovoriti. To je najgloblji vzrok, da sem

zamolčal svoj sklep. Nikakor se nisem znal izpovedati. O, saj bi ti rad razložil zadnje doživetje, rad bi se razbremenil, kajti v tebi sem vedno našel razumevaločega človeka. Spoznal sem, da mora človek preko najtežjih stvari vedno sam. Vse je treba preboleti, vse premagati. Kdor tega ne zna, ne more nikamor. Jaz pa hočem naprej, zato se niti pri tebi nisem maral loviti. Ker pa nekemu moram povedati, zakaj prav za prav odhajam, pišem tebi. Ti si dovolj močnat, da boš molčal o teh malenkostnih, le zame važnih stvareh.

Kadar ne boš imel nikogar, s katerim bi lahko šahiral in se me boš spomnil, tedaj vedi, da me je Minka spravila od tod. O njej sem ti večkrat pripovedoval. Kadar sem bil razigran, sem sproščeno dajal duška svojim čuvstvom. Ti si prav dobro vedel, kako težko čakam na njen dopust in na dan, ko jo bom spet lahko videl. V takih urah me je zgrabilo otroško veselje. Vsega, kar me je tlačilo in morilo, sem se osvobodil. Samo za Minko sem se navduševal in z neko naivnostjo prešel preko vseh tegob, ki me v tej dolgi brezposelnosti tarejo.



Heinrich Freytag: SADNO DREVO

Ona mi je toliko pomenila!

Vsako njeno pismo mi je bilo čudovita opora. Res je, da pisma in hrepene nja niso dovolj za današnje trdo življenje, toda če ima človek neke nekoga, ki ga more zares ljubiti, potem siva vsakdanost ni čisto brez sonca.

Pred tremi dnevi sem prejel njeno pismo. Mimogrede naj ti povem, da zadnje čase ni veliko pisala. Izgovarjala se je, da ima preveč dela. Niti enkrat nisem o tem podvomil. Pisal sem ji še lepša pisma, ker sem bil prepričan, da so ji draga. Jezilo me je samo to, da sam ne morem za oba zaslužiti in ji reči, naj pusti službo in pride k meni. Tolažil sem se z upanjem, da vendarle dobi dopust in se pripelje sem gori. Že dolgo sva bila dogovorjena, da pojdeva v planine in užijeva vsaj nekaj mladostne sreče. Pričakovanje teh dni mi je bila resnična radost. Razkazal bi ji kar največ prirodnih lepot. Ona ni veliko hodila po naših vršacih, zato me je posebno mikalo, da ji odprem nov svet in jo navdušim za ono, kar je mene samega tolikokrat navdajalo z zanosom in me polnilo z notranjim razkošjem. Več mesecev sem po malem zbiral denar, ki sem ga pri slučajnih delih zaslužil. Nešteto krat sem gladoval, pa se nisem dotaknil shranjenih dinarjev. Vzlic temu, da sem brez stalnega dela, sem hotel vsaj nekaj prispevati za romanje po gorah. Jasno sem se zavedal, da bo to romanje zame velik praznik. Preveč sem sanjal o njem, preveč sem se ga veselil. Tri dni je od tega, odkar sem prejel Minkino pismo, pa še zdaj težko verjamem, da ga je pisalo dekle, ki sem jo tako željno čakal.

Minka je že na dopustu, vendar me ne bo obiskala. Povedala mi je, da zaradi raznih okoliščin ne more izpolniti svoje obljube. Prosi me, naj ji to mirno oprostim. Z enim samim stavkom pojasnjuje, da jo je prijateljska družba povabila k morju, česar ni mogla odreči. Če bi tega tudi ne svoročila, se stvar ne izpremeni. Jasno je, da sem ji postal odveč. Vsi vzroki, vsi izgovori, tudi vsa opravičevanja, vse je brez pomena. Zame je važno samo dejstvo, da sem zaman hrepenel po svidenju. Zaman sem upal, zaman čakal, zaman veroval v najin praznik.

To pa še ni najtežje. Za veliko vero v Minko sem ogoljufan. Močno sem bil navezan nanjo, vse med nama je bilo eno samo veliko verovanje v lepo skup-

no življenje. Njeno ime je bilo zame povezano z najboljšimi pojmi o tisti skupnosti moškega in žene, ki je danes mogoča samo ob napornem kljubovanju vsem oviram. Minka je to moje veliko vero brezobzirno pohodila.

Pljunila mi je v obraz in šla drugam!

Pljunila je na iskreno zaupanje, ki sva ga gojila, na najboljšo tovarištvo, ki ga je tako težko ustvariti, na ljubezen, ki je bila vsaj zame globoka in sveta. Z lahkoto, ki je ne razumem, je zrušila vse ono, kar naju je vezalo v radosti in trpljenju.

Zdaj sem sam!

Udarila me je in šla!

Tudi jaz pojdém marsikam. Do zdaj sem samo zaradi nje vztrajal v tej mrtvaški kotlini, kjer nihče nam enakih ne živi več človeškega življenja. Jutri se oprostim suženjske navezanosti na tovarno. Tako ponižujoče je to vedno ponujanje in prosjačenje za delo. Mi bi morali zahtevati, ne pa prositi! Iz nas se norčujejo in nas vlečejo za nos. Obratni ravnatelji imajo vsak teden vse polno novih objub. Vrhu vsega je pa vsak še prav ponosen na to, da brezposelnim laže in jih vara. Vas, ki delate, neprestano priganjajo, vam odtegujejo zaslužek in vas za vsak prestop strogo kaznujejo; nam pa kažejo svojo mogočnost na druge načine. Pri tem pa mislijo, kako velik je njihov pomen, a so vendar sami ujetniki tovarniških razmer. Toda njihova nadutost presega vse meje. Ljudi prastaško ponižujejo. Za težko življenje mnogih družin nimajo nobenega smisla. Ej, v teh časih se lahko norčujejo, vedno pa ne bo tako!

Meni že zdaj vse preseda. Zato pojdém stran. Saj svet ni tako majhen. En potepuh več pa ne bo povzročil potresa. Če se drugi pretolčejo, se bom še jaz. Za prve dni imam še tisti denar, ki sem ga hranil za Minkin prihod. Pozneje se že nekako prebijem. Saj ne pojdém sam. Z mano gre France, ki je bil te dni odpuščen. Njegove družbe se veselim, kajti on je iznajdljiv in pogumen dečko. Marsikaj je preizkusil, zato ga ni ničesar strah. Povsod se znajde. Takoj, ko je izgubil službo, me je nagoval za potepuško pustolovščino. Okleval sem. Tedaj še nisem imel v rokah Minkinega pisma. Ko sem ga prejel, me je zgrabilo. Poiskal sem Franceta in mu ponudil svoje tovarištvo.

Jutri odrineva!

To noč sem z vsem dosedanjim temeljito prelomil!

Naj se prične tragikomedija!

Marsikdo bi v moji koži segel po samokresu. Veruj mi, da ni tako enostavno, kar na lepem priti ob vse. Najdražjega sem oropan. Ostala mi je samo še cesta. Čeprav nimam ničesar več, pa ne smeš misliti, da sem zlomljen. Nasprotno! Preizkusil sem se in prekoval! Ta udarec je bil ogenj, ki je prekalil moje moči. Na cesto, ki je pred nama, pojdeva s Francetom v zavesti, da imava pred sabo še mnogo sveta, v sebi pa mnogo vere v novo življenje in veliko, veliko poguma...«

Odložil sem pismo in se ujel z Nacetovimi očmi. Maks je dobil zame novo ceno, zdaj sem ga gledal v drugi luči. Marsikaj sem drugače pojmoval. Njego-

ve Minke pa nisem poznal, a sem vseeno in morda prav zato vprašal po nji.

»Kdo ve, kje je in zakaj mu je to storila,« je spregovoril Nace. »Za nesrečo najbrže niti zvedela ne bo. Kaj hočemo! Življenje se včasih čudno plete. Maks je gotovo mnogo prestal, zdaj pa še tole v rudniku. Če se pozdravi, ostane pohabljenec. Kam naj gre, na koga naj se osloni? Za smrt je pa tudi še premlad.«

Utihi je in spet povesil glavo v žuljave dlani. Meni je postalo neznosno. Neka teža je pritiskala na senca. Zavladal je mofeč molk. Končno se je Nace dvignil, stopil k mizi in segel po pismu ter časopisu.

To dvojce je bilo edino, kar je ostalo zanj po mlademu prijatelju, ki ga v tem času morebiti že niso več šteli med žive.

POMEN SUROVE HRANE

Mnogo tisočletij v razvoju človeka je preteklo brez vsake izpremembe. Vsakdo se je hranil s tem, kar so jedli njegovi očetje in pradedi ter smatral to hrano za edino pravilno in človeku primerno. Šele tik pred vojno se je začel ta nazor majati, vojna in njej sledeča mirovna doba pa sta v tem pogledu prinesli odločilne izpremembe. Nauk o vitaminih je opozoril ljudi na vrednote sadja in zelenjave kot človeškega hranila. Nastopilo je ponekod pravo navdušenje za surovo hrano, ki pa ga je vzbudila predvsem spretna propaganda in moda, ki je zahtevala vitko telesno linijo.

Ako govorimo o surovi hrani, mislimo predvsem surovo sadje in zelenjavo in to ozko pojmovanje je popolnoma izpodrinilo daleko širše pojmovanje, po katerem spada v vrsto surove hrane tudi meso, razne vrste klobas, pa tudi školjke, mleko, maslo in sir. Sedanje pojmovanje surove hrane je skoro isto-vetno z vegetarianstvom, kar pa nikakor ni pravilno. Nasproti mešani običajni hrani ima surova hrana ne samo omenjeno modno prednost, marveč tudi neko lastnost, ki ji zagotavlja stalno mesto v zdravilstvu. Ni treba posebej naglašati, da je slednja okoliščina pri tem daleko važnejša nego modna vitka linija, ki je le bežen pojav.

Surovo sadje in zelenjava vsebujeta malo redilnih snovi. To nam bo jasno iz naslednje primerjave: 1 kg surovega



Banane

masla ima 770 kalorij, 1 kg govedine 200 kalorij, 1 kg kruha 240 kalorij, 1 kg grozdja pa le 75, 1 kg jabolk celo samo 50 kalorij. Kakor vidimo, ima sadje zelo majhno redilno vrednost, izvzeti so seveda datlji, orehi in lešniki. O banani so danes mnenja deljena in je za trjevanje nje velike redilnosti pripisati spretni reklami trgovcev z južnim sadjem. Kakor so pokazala preiskovanja ima ena banana natanko isto redilno vrednost, kakor 5 sliv, velikosti bosanske slive.

Druga je seveda stvar pri plodovih žitaric, pri pšenici, ječmenu, ovsu in koruzi, ki so semleti v kosmiče zelo užitni in prebavljivi. Gotovo da se da tudi pri surovi hrani doseči ravnotežje, vendar se moramo zavedati, da ima surova hrana v splošnem daleko manj redilnih vrednot. Rastlinska surova hrana ima osobito malo beljakovine. So-

čivje ima veliko beljakovine, toda ravno sočivje ne prihaja v poštev pri surovi hrani, ker je večinoma v surovem stanju neužitno. Samo sladki grah je nekoliko tednov lahko stalno na jedilnem listu vegetarianca ali pristaša surove hrane. To okoliščino morajo upoštevati vsi oni, ki hočejo preiti na surovo hrano, namreč nje siromaštvo na beljakovini. Na drugi strani pa je ta način prehrane zelo koristen pri raznih boleznih, tako zlasti pri boleznih ledvic. Najtežje oblike teh bolezni so ozdravljive s surovim sadjem, ako že ne popolnoma ozdravljive, pa se vsaj blagodejni učinek surovega sadja nanje ne da tajiti.

Ze pred leti, ko surova hrana še ni bila v modi, je avtor mnogih razprav o prehrani prof. Noorden poudarjal pomen surovega sadja in v zdravljenje sladkorne bolezni uvedel sadje zaradi njegove majhne vsebine beljakovine in zaradi popolnega pomanjkanja masti v sadju. Razen tega je sadje tudi popolnoma brez purinovih snovi, ki tvorijo sečno kislino in ki se jih starejši, pa tudi mnogi mlajši ljudje tako zelo boje. Ni pa treba, da bi bilo sadje ravno surovo, kajti tudi kuhano nima purinovih snovi. Pravi protin je postal zdaj redek, zato pa človeka tem česče mučijo sečni kameni. Zoper le-te so zelo umestni brezmesni dnevi, — dva ali trije na teden —, ko naj bolnik uživa le sadje, sadne sokove in zeleno salato. Tako prehrana učinkuje zdravilno in očuva, tudi pred nastankom bolezni. Prof. Noorden dodaja tej vrsti prehrane še riž.

Surova rastlinska hrana vsebuje zelo malo kuhinjske soli in v tem je ena izmed njenih najvažnejših lastnosti. To hrano lahko predpišemo povsod, kjer je treba kolikor mogoče izločiti kuhinjsko sol. Pravilnejše ko so naše predstave o vlogi kuhinjske soli v organizmu, tem več najdemo možnosti, da z neslano hrano pomagamo obolelemu telesu ali očuvamo ogroženo pred obolenjem. Kuhana zelenjava, ako ni slana sicer ni v skladu z našim navadnim okusom, zato jo marsikdo odklanja takoj ali že po krajšem zauživanju. Zato pa se lahko razširi vrsta raznih salat, ki dajo začinjene s kisom, citrino in oljem zelo okusne jedi. Seveda je razumljivo, da se človek take hrane kmalu naveliča.

Največji pomen surove hrane pa je v njenem bogastvu vitaminov. Vitaminov potrebuje dete, ki raste, potrebni pa so tudi odraslim. Ako ni vitaminov

v hrani, nastajajo avitaminoze, med katere štejemo rahitis, skorbut in vzhodnoazijsko bolezen beri-beri. Nedvomno pa spada v to vrsto še mnogo drugih bolezni, kojih vzroki se dajo izslediti le na temelju nauka o vitaminih. Na tem torišču je treba še marsikaj proučiti. Vitaminov je obilo v rastlinah, seveda le v surovih rastlinah, kajti pri dolgem kuhanju vitamini poginejo. Vendar pa je surova hrana opasna v nekem drugem oziru. Ni dovolj higienska, tako da se lahko prenašajo tifus, pratifus, ob časih epidemije tudi kolera. Tudi razne gliste se prenašajo s sadjem in zelenjavo. Nikakor ni dovolj, ako denemo sadje ali zelenjavo v skledo vode in si mislimo, da je s tem vse odpravljeno. Ta nedostatek se da vsaj v neki meri odpraviti s tem, da spustimo tekočo vodo preko sadja ali zelenjave. Ne da pa se odpraviti prevelika obtežitev želodca in črevesja. V splošnem pa se da prehrana le tako urediti, da je ustrezno telesu in da slednje ne opeša.

To pa seveda ne velja za vsakogar. Divjaku, prirodnemu človeku zadostuje ta način prehrane popolnoma, naš meščanski življenjski pa se je že toliko privadil sedanjemu načinu prehrane, da bi mu prehitel prehod škodoval. Nekateri že tudi naglašajo veliki narodno-gospodarski preobrat, dasi je surova prehrana omejena zlasti pri nas na silno ozek krog ljudi. Preskrbni ljudje že mislijo, da bi uporaba domačih pridelkov nazadovala, uvoz južnega sadja pa bi se prekomerno razvil in tlačil našo plačilno bilanco. Ta nevarnost je seveda zelo problematična, kajti surova hrana doslej ni prodrla niti kot način zdravljenja v širše kroge.

Surova hrana je zaradi svoje male vsebine kuhinjske soli v mnogih boleznih neobhodno potrebna. Ta lastnost je velike važnosti pri boleznih, ko je treba organizmu odvzeti prelišno vodo ali kadar je treba zatreti vnetje. Vendar pa so tudi bolezni, ki ne spadajo v nobeno izmed teh dveh skupin, pa je neslana hrana naravnost presenetljivo ugodna pri njih pobijanju. Med boleznimi, ki zahtevajo odvajanje odvisne vode iz organizma, stoji v prvi vrsti vnetje ledvic. Obolela obist izgubi sposobnost izločati natrijev klorid, kakor se glasi učeno ime za našo običajno kuhinjsko sol. Zastala sol pa zopet drži vodo v tkivu in posledica tega je vodenica. Tu učinkujejo zelo blagodejno sadje in sadni sokovi, tako kuhani ka-

kor surovi. Najvažnejše pri tem je namreč, da je v telesu čim manj soli in beljakovine. Isto velja tudi za zastajanje vode, ki ima druge vzroke, za bolezn srca, hudo izčrpanost, težke oblike malokrvnosti itd. Povišani krvni tlak in poapnenje žil, ta dva strahova vseh ljudi, ki jim začno svetiti lasje, — kadar so lasje že beli, je običajno konec teh nevarnosti —, onemogoča neslana hrana. Krvni pritisk se ob neslani hrani vidoma zmanjšuje. Kdor hoče shujšati, ker mu je odebelitev postala že nevarna, naj se začne lečiti s par dnevi surove rastlinske hrane na teden, pa tudi kasneje je treba sem pa tja vplesti kak tak dan v svojo običajno prehrano. Prof. Noorden omenja, da tudi preveliko potenje po dveh, treh dneh surove hrane naenkrat preneha.



Jabolko

Na posebno dober vpliv surove neslane hrane pri obolenjih za vnetjem je opozarjal že umrli dunajski dermatolog Luithlen, ki je izkusil, da pri vnetjih kože vpliva surova neslana hrana naravnost zdravilno. Ko je potem Bircher-Benner z velikim uspehom širil surovo prehrano in so Gerson, Sauerbruch in Herzmannsdorfer dosegli tudi druge lečilne učinke neslane surove hrane, se je začela ta dieta splošno uporabljati pri vnetju. V nekaterih primerih je neslana hrana imela naravnost čudovite posledice; tako pri vnetjih, globokih in obsežnih abscesih, ki so že grozili z zastrupljenjem krvi, tedaj pri boleznih, ki so zelo težke in pri katerih je zdravniku vsako sredstvo dobro došlo.

Znano je, da je k razširjenju neslane diete mnogo pripomogel Gerson, ki jo

je uvedel v lečenju tuberkuloze. Obnesla se je pri kožni tuberkulozi ter pri tuberkulozi v kosteh in zgibih. Tudi pri kroničnih boleznih v zgibih je neslana dieta odločno koristna. Istega pomena je pri vnetju dihalnih organov, zlasti kadar so izločki močni. Vpliv surove hrane na črevo je zelo dober, bodisi da je črevo leno, ali pa da vrši svoje funkcije prepogosto. Prvo je pač splošno znano, da pa se zdravi črevesni katar često s sadjem, bo pa malokomu znano. Prof. Noorden pravi: »Velikokrat napravimo izkušnjo, da povzroča sadje šele v zvezi z drugimi jedmi drisko, medtem ko je izključena prehrana s sadjem in zelenjavo naravnost zdravilo prve vrste.« Otrokom dajejo v ostalem že sedaj pri črevesnem katarju nekoliko nastrganega jabolka, kar ima izvrsten učinek. Končno je še omeniti, da je surova neslana hrana odlična pomoč tudi pri migreni, pri vnetju živcev in pri mnogih ženskih boleznih, ki so morda v zvezi z malokrvnostjo. Notranja zveza med učinkom in boleznijo doslej še ni jasna.

Vedno seveda tudi surova hrana ne pomaga, zlasti ako je predolgotrajna. Pri tem je važna okoliščina, da nikakor ni treba, da je nepretrgana, saj učinkuje že par dni surove prehrane in take vložke ponavljati od časa do časa je zelo priporočljivo. Kakor pa smo sedaj navedeni na drugačno prehrano, bi pa ne imelo prav nikakršnega smisla, ako bi iz gologa fanatičnega navdušenja hoteli napraviti ta način za stalni način ljudske prehrane. Dovolj je, da poznamo njegove blagodejne učinke in ga uporabljamo v potrebi in kot sredstvo profilakse.

PREVEČ VITAMINA

Dr. L. Thatcher poroča v »Edinburgh Medical Journal«, da so nedavno pripeljali v tamkajšnjo bolnico 18 mesecev starega otroka, ki zaradi siabo razvitega telesa ni mogel sam hoditi in je bila tudi njegova teža pod normalo. Diagnoza se je glasila: vnetje ledvic. Otrok je umrl. Obdukcija je pokazala nenavaden močen sesedek apnenca v ledvicah. Zdravniki so naknadno izvedeli, da je dobivalo dete vsak dan dvojno porcijo zdravniško predpisane obsevanega Ergosterola in to tudi poleti, ko je bilo ves čas na morju. Vitamin D, ki ga je dobival otrok v zdravilu, je bil namenjen kot preventivno sredstvo proti rahitisu, ali v tem primeru je bilo odsedanje apnenca v ledvicah tako močno, da le-te niso mogle več pravilno opravljati svojih funkcij. — Spet nov nazoren dokaz, da pregovor »Veliko bolj pomaga« ni zmerom zanesljiv.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

43. POGLAVJE

HIMALAJSKA LJUDSTVA IN NJIH ČUDOVITE PTICE-PEVKE

Gorjani, ki živijo po planinah severnega Asama in Sikima, se preživljajo ponajveč z lovom na ptice pevke. Ti kraji dajejo namreč najboljše pevce, kar jih pozna svet. Tod je doma kanarček šama dorango, čigar rep je podoben repu papige (ta je znan tudi kot najboljši opnaševalec v primeri, s katerim je ameriška ptica-opica, ki posnema druge ptice, navaden začetnik), beloglava smejoča sinica, modra piskajoča šoja in drugi dovršeni pevci in žvižgači. Leto in leta sem trgoval s tamošnjimi narodi. Njih kupčijo bi prav lahko primerjal s trgovanjem Nemcev iz Harza, ki zalagajo svet z velikim odstotkom najboljših kanarčkov, le z razliko, da Harčani že doma goje kanarčke, medtem ko napol divja ljudstva vzhodne Himalaje poberejo mladiče po gnezdih v naravi in jih šele potem vzgajajo doma.

Če govorim o zanimivostih, tedaj morja prijatelji zaradi posebne vrste mojega posla vedno pričakujejo dogodek, n. pr. kako sem se srečal s kakšno zverjo. Naj popravim te vtise, če povem, da ne vem za noben večji užitek, kot pot iz himalajskih gora skozi bogate vrtove čaja ob obronkih Himalaje v dolino, ki vodi v Siliguri, odkoder je železniška zveza v Kalkuto, s karavano tisočih pojočih in žgolečih ptičev. Slika take karavane, ki izgleda kot dolga, vijoka se črta nosačev, zabojev na dolgih drogih z milim tovorom, ostane nepozabna.

Kadar pa dospemo v Siliguri, se vsaj za mene vedno neha vsa romantika. Pri nalaganju ptičev na tovarne avtomobile namreč brez izjeme ugotovim, da imam mnogo ptičev manj kot sem jih kupil. Lahko pazim na svoje nosače kakor hočem, račun se mi le ne bo nikdar ujemal. Ti gorjani znajo namreč napraviti na mnogo spretnejši način, da ptiči izginejo, kakor kakšen čarobnjak.

Rodovi, ki živijo v onem delu Himalaje, kjer se stikata Indija in Himalaja, imajo še drug zanimiv način zaslužka. Enkrat na leto pridejo ti planinci v Kalkuto z najlepšimi fazani, kar jih svet pozna — impejanom, tragopanom, krvavim fazanom in drugimi pestrimi primerki — ki si jih žele vsi zoološki vrtovi sveta in vsi ljubitelji ptic.

Kako zanimivo ljudstvo so ti tibetski planinci! Veliki dečki divje nvanjosti z dolgimi kuštravimi lasmi. Obleženi so v dolge težke plašče iz klobučevine, ki si jih napravijo kar doma iz surove volne. V Indski nižini se obračajo nekam nerodno in so tudi nenavadni gostje, zato jih vedno spremljajo gruča lenih in brezbriznih Indov, ki jih s strahom in strme občudujejo, premišljujejo kako škodo bi ti velikani lahko naredili z velikimi noži, ki jih nosijo s seboj za pasom.

Neki rod tega čudnega ljudstva me vedno išče, kadar pride v Kalkuto s svojim letnim plenom fazanov. Če mene ne morejo najti, skušajo dobiti vsaj Lala.

Nekega jesenskega dne so prišli zastopniki tega gorskega rodu v mesto, ko sem ravno potoval nekod po notranjosti. Pooblastil sem tedaj Lala, naj oskrbuje in vodi zbirko ptic, zveri in kač, ki sem jo imel že skoraj pripravljeno za izvoz v Ameriko. Gorjanci so privlekli s seboj izredno lepo zbirko fazanov. Še celo v Kalkuti dotlej niso videli tako lepih ptičev. Rabil sem tedaj še nekaj posebnih primerkov, zato sem se podal na lov v notranjost, Lalu sem pa naročil, da se vrnem za teden ali deset dni.

Tibetanci so smatrali Lalov odgovor o moji vrnitvi za nezadosten in nejasen in so prodali ptiče nekemu tamošnjemu trgovcu. Popoldne jim je pa enkrat prišlo na misel, da so bili ogoljufani. Vrnili so se zopet vsi skupaj k trgovcu, vrgli predenj na tla denar, ki so ga zjutraj od njega prejeli, pobrali svoje klet-

ne in odšli iz trgovine ne da bi črhnili besede. Tiho, brez groženj in pretepa so se zopet odstranili mrki velikani.

Zopet so poiskali Lala in mu povedali, da so sklenili počakati moje vrnitve. Spravili so svoje ptiče v neko zapuščeno zgradbo v predmestju in ostavili pri njih dva moža za stražo. Ostali so pa prišli nazaj v Kalkuto in se utaborili pred vhodom Grand hotela, kamor sem se vrnil teden dni kasneje. Podnevi so kot sfinge čepeli na tleh pred znamenitim hotelom, ponoči so se pa zavili v svoje dolge plašče in spali na pločniku.

Vedno sem bil vesel, kadar sem jih ugledal, ker sem vedel, da ne bom nikjer na svetu našel tako lepe zbirke fazanov kot ravno pri teh potrpežljivih Tibetancih.

Na vsem azijskem kopnu pa ne najdete zanimivejše domače živali kot pri Butancih, prebivalcih najvišjih predelov Himalaje, kjer sploh človek še lahko živi. Večino njihovih dnevnih problemov reši jak, ki se v velikih čredah pase v divjini himalajskih gora. Jak prav za prav te ljudi tudi preživlja.

To čudno kosmato govedo jim služi kot tovarna žival, zalaga jih z mesom, iz kože si izdelujejo usnje, iz dlake blago za obleko, a njegov veliki čopasti rep, ki ga izvažajo v velikih množinah, jim nudi dober vir dohodkov.

Jakov rep se predvsem uporablja kot muholovka. Muhe se zbirajo, kakor znano, povsod, kjer se dobi hrana. Tako tudi v Indiji. Pri tem jih v družinah indskih boljših krogov odganjajo z jakovim repom. V Indiji je zelo često videti indskega plemenitasa, ki resno je svoje kosilo, med tem ko stoji za njegovim hrbtom mlad dečko, preganjajoč požrešne muhe s spretnimi zamahi modro, rdeče, zeleno ali škrlatasto pobarvanega jakovega repa. Pri tem pa muh ne pobija, le odganja jih.

Kadar je govor o jakovem repu, tedaj mi pride vedno na misel zgodba, ki sem ji bil priča pred leti v velikem salonu Grand hotela v Kalkuti. Ustavil me je tedaj človek, ki bi mu prisodil, da pripada neki posebno zanemarjeni ciganski družini, ki se v velikem številu vedno klatijo po severni Indiji. Slišal je, da sem se pravkar vrnil iz Nepala z dvema nosorogoma, zato mi je prišel povedat svojo posebno željo, da bi ljudje prenehali z lovom na tako grde živali. Kako vendar kdo še lahko pogleda nosoroga, ne da bi ga oblila zona studa! Zakaj se nisem jaz posvetil lovu

na kaj takega, kar se izplača pogledati, n. pr. na zelenega jaka? Hitel mi je pripovedovati, da je to najlepša žival, kar jih živi na svetu. Ima lep zelen rep, zelen kožuh in še posebno lepe zelene oči. Če ne bi mu tega verjel, tedaj se mi je ponudil pokazati rep ene take krasne živali, ki jo je sam ustrelil.

Izjavil sem, da ne rabim nikakih dokazov in če pravi on, da žive zeleni jaki, tedaj pač gotovo obstojajo zeleni jaki.

»Ne ugovarjajte mi,« je zakričal. »Lahko vam to dokažem.« »Verjamem, da mi lahko dokažete,« sem pristavil.

»Mislite da ne, kaj?« je nadaljeval čudni prijatelj. »Samo počakajte malo, pa boste videli.«

Gost se je odmajal iz hotela in mislil sem, da je s tem naš razgovor končan. Toda moja domneva ni bila pravilna. Nekaj trenutkov pozneje se je vrnil z zelenim jakovim muholovcem, ki si ga je kupil v bližnjem bazarju.

»Če vam pravim, da je zeleni jak,« me je nahrulil in mi vrgel bič pred noge. »Ne rabim vaših dvomov,« mi pravi nato in odštorklja.

Barvanje me tudi spominja na nek drugi zaslužek džungelskih prebivalcev, ki pa ni tako pošten kot oni, ki sem ga pravkar omenil. Nazval bi ga lahko primer indskega liščka, ki je včasih prav donosen vir dohodkov raznih indskih trgovin v Kalkuti, pa tudi v drugih manjših mestih.

Ta indski lišček je majhen rjav ptiček, celo malo manjši od navadnega evropskega vrabca. Podjetni domačini ga pobarvajo v vseh barvah mavrice in ga prodajajo nevednim turistom kot redko ptico. Še vedno se v Indiji pripoveduje zgodba nekega angleškega učitelja, ki je bil velik ljubitelj ptičev. Objavil je v nekem londonskem listu članek, kako je odkril v Kalkuti neko novo vrsto ptičev. Toda še preden so učenjaki začeli proučevati njegovega ptiča, se je temu začela mazati barva in moža je bilo sram, da je nasledel prevečanim indskim sleparjem.



SLONI POMAGAJO PODIRATI GOZDOVE

Glavni eksportni produkt Siamu je teakov (tikov) les, ki je tako odporen proti vodi, da ga smatrajo za najboljši material v brodogradnji. Dobivajo ga v visokem Siamu, daleč od morja, in ga splavljajo v Bangkok po rekah. Surovo obsekana debela zbirajo ob bregovih pritokih Mekonga v dobi nizkih voda. Visoka voda jih dvigne in odnese s seboj. Toda to potovanje je polno ovir in more trajati dve do petnajst let. Tako dolgo ležanje v vodi bi bilo škodljivo vsem drugim vrstam lesa. Celo po petnajstih letih spoznajo lastniki gozdov svoja debela, ki so označena z neizbrisnimi znamenji.

V Francoski Indokiniji, ki pridobiva tudi teakov les, so drvarji za svoje delo najeti dve do tri leta. V samem gozdu je malo ljudi. Delavce vodijo evropski gozdarji, ki živijo težko življenje, a imajo možnost, da se v mrtvi sezoni odpočijejo ob morju ali pa v Evropi. Drevesa sekajo v deževni dobi, ki traja od začetka junija do oktobra. Debla obsekajo na licu mesta in jih spravijo do najbližjega vodnega toka. Podiranje dreves samo na sebi je najlažji del vse procedure; najtežji pa, ki je odvisen od iznajdljivosti gozdarjev, predstavlja splavljanje. Drvarji so običajno domačini, ki izvršijo podiranje in obsekavanje dreves z lastnimi rokami; splavljanje se vrši skoraj izključno s pomočjo slonov.



Firzlaff: HIŠA OB JEZERU

Življenje domačih drvarjev ni baš brez nevarnosti, zlasti v zdravstvenem pogledu. Najhujši sovražnik jim je v teh močvirnih ozemljih mrzlca. Piki komarjev in ugrizi pijavk jim tudi neprestano grozijo. Srbečica povzroča, da se morajo delavci praskati in posledica so težke, odprte rane, zlasti na nogah in stopalih. Velik del drvarjev je stalno v zdravniški oskrbi, ki jim mora razkuževati in celiti rane. Gozdar mora biti istočasno vodja dela in zdravnik.

Življenje drvarjev pa je nezdravo tudi z moralnega stališča in vodja mora ekrbeti za njihovo razvedrilo in zabavo, brez katere se med njimi brez vidnega vzroka primerjajo krvavi pretepi. Uničujoči vpliv tega ozračja se kaže neredko tudi pri Evropecih samih. Vodja mora izvrševati istočasno tudi funkcijo policijske oblasti in paziti zlasti na to, da si domačini ne kradejo medsebojno svojih žensk. K sreči domačini tega zločina ne jemljejo preresno in krivec uide običajno z denarno globo. Celo umor se med domačini le redko kdaj kaznuje s težkimi kaznimi, najčešče zadostuje odškodnina v denarju.

Beri-beri neprestano grozi zdravju delavstva. Bili so primeri, da je umrlo v nekoliko dneh do 50 odstotkov vsega delavstva. Zoper to bolezen, ki izvira iz pomanjkanja vitaminov, pomaga najbolj dieta s čebulo, fižolom in grahom. Težava je le v tem, da je preba po to sočivje običajno do 80 km skozi džunglo. Hrana je za delavstvo običajno riž, olje in sol. Evropei se hranijo s čebulo, krompirjem in kuretinom. Vrh tega dobe vsak teden po dvakrat primerno količino kinina.

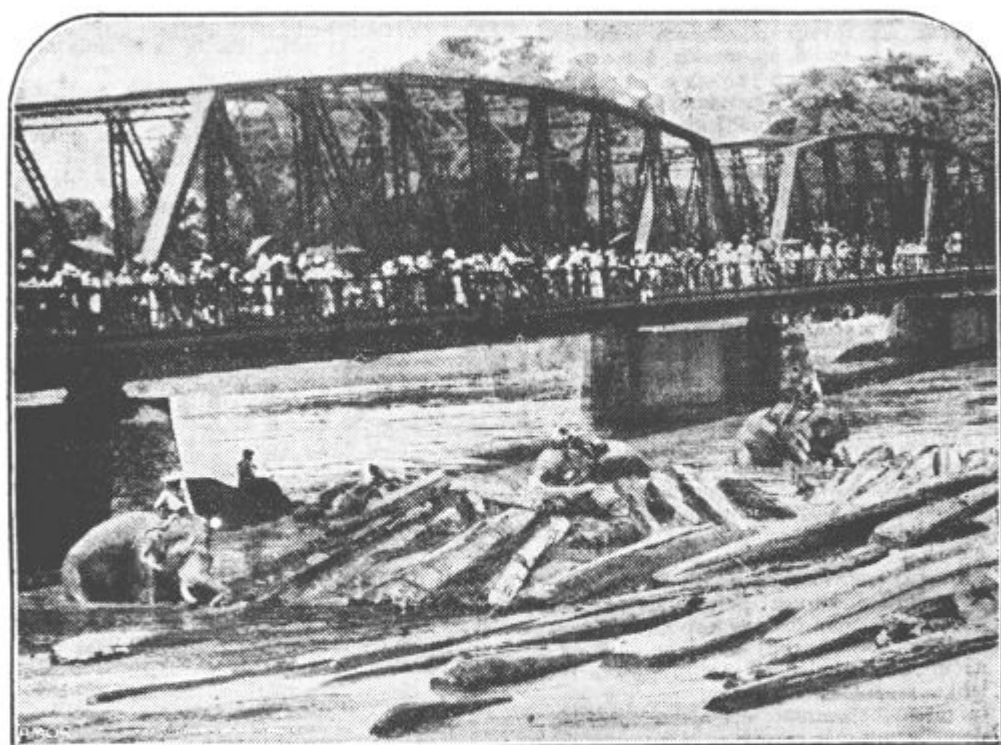
O slonih smo že povedali, da so neobhodno potrebni sestavni del vse teakove industrije. Lajk bi mislil, da lesu, ko je rišel v vodni tok, ne ostane drugega, nego da mu polagoma sledi do cilja. V resnici pa je s stvarjo drugače. Debla se gnetejo drugo ob drugo, se postavljajo drugo preko drugega in ob najmanjši oviri se spremenijo v silovite zapornice, ki so do 12 m visoke. Gre za to, da se ta nakopičeni les razvozlja in spravi spet v tok. Brez slona bi bilo to delo nemogoče. Slon pa premaga vse ovire celo tam, kjer odpove dinamit. Slon mora spraviti debela najprvo do reke. Toda njih glavno delo je to, da spravijo v reki nakopičene, negibne mase lesa v red in naprej. Pri tem postopajo silno previdno. Nikoli se ne bodo spravili nad bariero od spredaj, kjer jih ta lahko vzame s seboj in pomečka, temveč vedno od zadaj. »Mahout«, voditelj slona, ravna živali, ki še niso povsem zrele, za svoje delo, toda v nekoliko letih so sloni sposobni opraviti vse delo sami.

Slon za takšno delo velja največ 5000 zlatih švedskih frankov. Dresirati ga za-

čenejo v njegovem 4. ali 5. letu. Birmanci uporabljajo za dresiranje zelo grozovite metode, celo razžarjene železne palice. Siamci si pomagajo z milejšimi metodami, ki pa zahtevajo veliko časa. Navzlic svojem silnemu videzu je slon zelo občutljiva žival; podvržen je zlasti oteklinam, ki dosežejo neredko velikost nogometne žoge, in jih je treba prerezati ter izprati

palmovega listja in sladkornih trsov. Zjutraj jih mahout poišče po njihovih sledovih in privede k delu.

Ce hoče, da se dobro ohrani, mora slon delati samo vsak tretji dan. Od marca do junija ga je treba povesti v senčen in hladan konec džungle. Ob koncu teh počitnic ga morajo natančno preiskati glede zdravlja in ga ponovno zaznamovati — to ne z



SLONI spravljajo pod vodstvom »mahoutov«, ki jim sedijo na ogromnih tilnikih, v rečni tok teakova debela, ki so se zagozdila pod mostom

v razkužilih. Eden izmed njegovih sovražnikov je v Siamu divji puran, ki mu zaseka neredko resne rane. V nasprotju z zelo razširjenim mnenjem se slon v ujetništvu prav dobro množi. Nosečnost traja 22 mesecev. Žival dozori v 20. letu in v 30. letu je sposobna opravljati svoje delo brez mahoutove navzočnosti. V 60. letu pa ostari in je zanj čas, da si odpočije.

Sloni so zelo občutljivi za dnevno vročino in delajo samo zjutraj in zvečer. Ponoči si sami iščejo po džungli banan, trave,

razžarjenim železom kakor nekoč, temveč s posebno barvo. Njegove počitnice padejo baš v dobo mrtve sezone, ko se popravljajo taborišča in gradijo nova, zaključujejo računi in sestavljajo poročila.

Doba najintenzivnejšega dela za drvarje je od novembra do marca, ko ni niti komarjev, pijavk in drugih ovir. Evropeci se bavijo tedaj z lovom, a omejeno število domačih paznikov ravna slone pri delu, to je pri splavljanju lesa.

NAJSTAREJŠA BOLHA

V rudniku jantarja Palmnicken na obali Vzhodne Pruske so našli v nekem popolnoma prozornem kosu jantarja bolho, ki se lahko smatra za najstarejšo zastopnico svoje vrste. Starost tistega kosa jantarja se namreč ceni na okroglo 5.000.000 let.



ČLOVEK IN DOM

DVE GOSPODINJI — DVOJE NAZIRANJ

Urn timer gospodinjkega dela



Meta: Pri meni v gospodinjstvu gre vse delo po gotovem, določenem redu, tako rekoč po urniku. Kakor imam natanko določen gospodinjki denar, tako imam določen tudi gospodinjki čas. Zmerom vem že v naprej, kaj se bo vsak dan med tednom delalo, tako da tudi proti pomočnici, kadar ukazujem delo, nisem nikoli v zadregi. Po istem vrstnem redu, kakor prvi teden, se vrši delo vse naslednje tedne in mora biti že prvi teden vsaka moja nova pomočnica seznanjena s hišnim redom posameznih del in opravi. Gospodinjstvo smatram za poklic, ki ga je treba jemati resno, kakor katerega koli drugega. Natanko imam določeno, kdaj se imajo izvrševati posebna dela, kdaj je na vrsti snajenje oken, iztepanje posteljnine in preprog, ometanje sten, čiščenje srebrnine, itd., kdaj žehta, krpanje, likanje. Zaradi tega gospodinjkega urnika dobro vem, kdaj smem računati na prostost, da me ne peče vest, da sem v gospodinjstvem delu kaj zanemarila, da bi imela zavest, da v moji odsotnosti pomočnica ne ve kaj početi, odnosno da ve, kaj mora za časa moje odsotnosti biti narejeno. Le na ta način res obvladam svoje dolžnosti in lahko razpolagam s svojim prostim časom in nisem neprestano suženjsko vprežena v domače posle in skrbi.

Klara: Vidiš, jaz sem tudi včasih mislila, da mora tako biti. Delala sem tako rekoč po predpisanem načrtu. To je bilo v prvih letih mojega zakona, ko še nisem mogla vsega obvladati in sem se šele učila gospodinjiti. Zdaj tega ne delam več, ker se mi zdi, da sem šele potem sužnja svojega gospodinjkega poklica, če delam vse po predpisu. In kar je najhuje, opazila sem namreč tedaj, da delam in ukazujem mehanično in sem marsikaj nujnega prezrla. Zdaj delam to bolj z občutkom. Ne izvršujem posameznih opravil po gotovem vrstnem redu, ker sem tako spojena s svojim gospodinjstvom, da takoj opazim, kje je nujnost posameznih opravkov. Imeti pa natančno določen čas za to ali ono izredno delo, se pravi računati na prosti čas. In potem, često ne vem, kam bi s tem prostim časom. To sem že občutila, zato mi ni bog ve kaj za tisto prostost in mislim, da imam v tem pogledu med gospodinjami več somišljenic. Ravno gospodinja si lahko najde še vedno novo delo, kadar bi kdo mislil, da je že vse podelano.

Marsikatera bi sicer ne vedela kaj početi s tako zvanim prostim časom, ko bi ne bilo tega. Moj prosti čas! Saj to je relativen pojem. Jaz za svojo osebo sem popolnoma življena v vse, kar je spojeno z gospodinjstvom, da niti nočem, da bi se kdaj tako sprostila, da bi se otesla vseh gospodinjških skrbi.

In če grem z doma na obisk, na počitnice ali na potovanje, me zanima le to, kar vidim novega, praktičnega in potrebnega za gospodinjstvo. Obogatena s tem znanjem se vračam vesela domov, da mi je mogoče čimprej to, česar sem se naučila, porabiti v prid svojega gospodinjstva. Tako mi ne zmanjka nikoli dela, in to me veseli. Mislim, da mora biti gospodinja kakor ura, če se ustavi, je zamuda.

X. Y.

ANEKDOTE

Sicer pametno

Nemški pesnik G. Friderik Klopstock (1724—1803), ki je spisal veliki verski ep »Messias«, se je nekoč delj razgovarjal z danskim častnikom v palači nekoga ministra. Ko sta se dovolj spoznala, je naenkrat vprašal častnik pesnika:

— Ali ste vi spisali delo »Messias«?

Ko je Klopstock pritrdil, je dejal častnik ves začuden:

— Sicer pa govorite zelo pametno!

Pametno

Francoski pesnik in kritik Nicolas Boileau (1636—1711) je vslej prišel prvi, kadar je bil povabljen na veselico ali pojedino. Ko so ga vprašali za vzrok, je menil:

— Tako počenjam iz same previdnosti, ker vem, da porabljajo gostje, ki čakajo na zamudnika, vsak četrt ura, da se zabavajo ob njegovih slabostih in napakah.

Ostrige in oves

Angleški pesnik Samuel Butler (1612 do 1680) je prišel nekoč pozimi v krmo, da bi se ogrel. Na žalost je opazil, da so vsi prostori okoli peči že zasedeni. Zato je poklical hlapca in mu naročil, naj da njegovemu konju 12 ostrig. Hlapec se je dolgo obotavljal, končno pa se je le vdal. Vsi gostje so odšli za njim, da bi videli, kako bo konj pospravljaj ostrige.

Butler se je medtem udobno spravil za peč.

Hlapec se je kmalu vrnil in mu zadovoljen zaupal, da konj ne mara ostrig.

— Pa jih prinesite meni, konj pa dajte ovsa, je zmagovalno odredil pesnik.

ZA MISLEČE GLAVE

55.

Rešitev letalcev v prostem balonu
(PONATIS ZABRANJEN)

O priliki zadnjega tekmovanja prostih balonov za nagrado Gordona Benetta v Zedinjenih državah, se je zgodil neprijeten slučaj, ki bi imel skoraj gotovo tragične posledice, če bi pasažirji v balonu ne znali tako izvrstno rešiti naslednje inteligenčne naloge:

Enega izmed balonov je namreč zanesel veter daleč v kraj, tako da je moral slednjič pristati na majhni jasi sredi pragozda v Kanadi. Ko je bil balon še v zraku, so si že bili pasažirji na jasnem, da bodo pristali daleč proč od vsakega človeškega bivališča, da bodo potrebovali cele dneve naporne hoje, preden pridejo v kak civi-



liziran kraj. Prav lahko bi seveda tudi zašli, kar bi pomenilo za vse pogubo, zakaj živeč jim je že skoraj pošel. Brezžične postaje, golobov ali kakega drugega pripomočka, s katerim bi lahko priklicali ljudi, niso imeli s seboj. In vzlic temu se jim je v prilično kratkem času posrečilo poklicati pomoč.

Če si natančno ogledajo sliko, ki nam kaže balon in pasažirje neposredno po pristanku, bodo nemara naši čitatelji uganili, kaj so storili pasažirji, da so prišli v stik z ljudmi.

56.

Mlada kuharica v zadregi

(PONATIS ZABRANJEN)

Gospa Metka se pripravlja na peko kolača, prvega v življenju. Polna svetega navdušenja, žarečih lic se sklanja nad receptom v kuharskih bukvah, ker ji je mnogo do tega, da bi ustregla svojemu mlademu možičku:

»Vzemi pet jajc,« — Metka jih nemudoma prinese iz jedilne shrambe, — »400 gramov pšenične moke,« — Metka jo brž odtehta na svoji novi kuhinjski tehtnici, — »tretjino litra mleka,« — o jo! to pa ne pojde tako lahko, ker ima Metka samo četrtlitrsko mero. Kaj naj stori? Ali naj kar po občutku odmeri, najprvo četrt litra in potem še nekaj zraven? Nak, tega si ne upa, ker v kuhinji še ni dovolj izkušena, pa se boji, da bi si s tem vsega ne pokvarila. Ali čakaj, — nekako pa le pojde. Ni še minila dobra minuta, pa je Metka mleko popolnoma natančno odmerila.

Kolač se ji je izvrstno posrečil in ko jo je mož pohvalil, mu je tudi razložila, kako je rešila problem odmere tretjine litra mleka.

Najbrže tudi našim mladim gospodinjam ta reč ne bo delala prevelikih preglavic.

Rešitev k št. 52

(Pepček si zna pomagati)

Pepček si je dejal: »Gotovo ni treba, da moram prinesiti gospodarju točno 7500 pol papirja, saj ga ne bo preštel.« Zaradi tega je Pepček naštel samo 100 pol, ki jih je stehtal in potem naložil na tehtnico še 75 krat toliko papirja. Sklepal je, da se pri tehtanju ne more zmotiti za več ko nekaj desetini pol, kar se pa itak ne bo opazilo.

Rešitev k št. 53

(Popotnikov dar)

Tisti delavec, ki je imel tri kose kruha, bi moral dobiti štiri dinarje, njegov tovariš, ki je mel samo dva kosa, pa en dinar, in sicer iz naslednjega vzroka:

Oba delavca skupaj sta imela pet kosov kruha, ki so se morali pri delitvi razdeliti na $15/3$. K temu je torej prispeval prvi delavec $9/3$, njegov tovariš pa $6/3$. Vsak izmed njih je pojedel $5/3$ kruha, torej je moral prvi delavec prispevati k skupni malici $4/3$, drugi delavec pa $1/3$. Prvi delavec je torej prispeval 4 krat toliko kakor njegov tovariš in bi moral torej dobiti tudi 4 krat večjo vsoto, to je 4 dinarje, njegov tovariš pa samo 1 dinar.

Rešitev k št. 54

(Krivično osumljen)

Policijskemu uradniku se je takoj zdelo sumljivo, kako si je mogla dama zapomniti tako dolgo serijsko številko na bankovcu. Navadno se ljudje za tiste številke niti ne zmenijo in komur gre denar naglo od rok, si toliko številčk sploh nima časa vtisniti v spomin.



LEGENDA O KIKLOPIH

Kdo ne pozna pripovedke o Polifemu, enookem velikanu, ki je požrl tovariše premetencu Odiseju? Jel. Homer iznašel to zgodbo ali pa kolektivni avtorji znanenitih grških epopej? Težavno vprašanje. Lik ljudožrca, Polifem pa seveda ni nič drugega, se je pojavil v pripovedkah že v davni starini. Primerjaj Saturna, ki pojé vodne otroke. To misel pozna tudi srbska narodna pravljica »Divljane, ki jo je presadil k nam Gregorij Krek.

Pokojni francoski učenjak V. Bérard je raziskaval zastave okrogloolikih bitij — tako se Kiklop prevede do besede. Po njegovem so to posebeljeni ognjeniki. Sileno si je ljudska domišljija razložila, da so v gori kovači, ki kujejo orožje. Po tej predstavi je naš Zunkovič prikazal Etno, prvotno laessa, kot slovensko ješno (goro). Samo pozabil je pogledati v etimološki slovar, ki označuje ješo kot izposojenico (Esse).

Za Bôrdardom je paŕverkoval neki italijanski uĉenjak in dogmal, da je legenda o kirklopih vsekakor arijskega izvora. »Tisoĉ in ena noĉ: pozna svojega Polifema, na katerega naleti na svojem potovanju Sindbad Mornar, ĉigar zgodbe je priobĉevalo Mlado Jutro od 18. junija do 30. julija t. l. Toda tu je zgodba že potvorjena in avtor pripovedek, ki jih niza Seherazada, je daleĉ od grške preproščiline. Njegov kirklop je za dojel in ōojenĉke. — Drugaĉen je kirklop v neki indski legendi, soproj neke boginje.

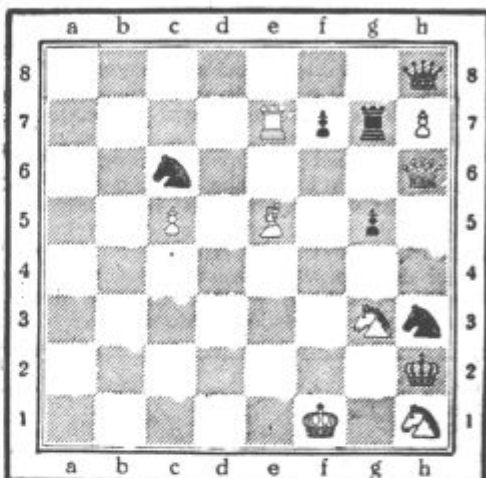
Za križarskih vojen so božjepotniki in vitezi bržkone zatrosili iz Palestine ali Sirije povesti, v katerih nastopajo stvorli, kolikor toliko slimi kiklopom. Na ta način je menda inačica klasičnih ljudožrečev pronikla v folkloro zapadne Evrope, koder pa se ni kdo ve kaj ocmesla. Latince je preveč uravnotežen, da bi se naslajal ob neverjetnih maranjih. Oživiti jih je moral šele s svojim peresom Ch. Perrault. Ko je ta pravil povest o Sinjeadru ali o Palčku, ki jima je bila usojena tako lepa bodočnost, ni nič bolj mislil na Polifema ko na Atilovo Ogre, ki so dali francoščini izraz »ogrec«, t. j. ljudožerski velikan kakor je psovka »bougrec« posneta po krivoverskih bolgarskih uskokih, nastanjenih v južni Franciji. Po vsej priliki pa je Perrault vedel za zločin Gillesa iz Retza, ki je žrtvoval svoje otroke, ne da bi jih použil, pač pa je porabil njih kri v čarovniške namene. D



DANAŠNJA SLIKA NA OVITKU predstavlja tako zvaní »človeški torpedó«, ki so si ga izmislili Japonci. Strašni izum pomeni smrt za človeka, ki bo vodil torpedó na cilj.

**PROBLEM 44**

Dr. Ado Kraemer (1928)



Mat v treh potezah

Rešitev problema 43

1. La3—b2

ALI ŽE VESTE

da je Afrika v dobi trgovine s sužnji izgubila vsako leto povprečno več nego 1 milijon ljudi:

da imajo Francozi še vedno nekaj kolonialne posesti v Severni Ameriki:

da so sladoled in ledene pijače poznali na Daljnem vzhodu že v 5. stol. pred našim štetjem:

da so na Madagaskarju še pred 50 leti ubili vsakega otroka, ki se je rodil na nesrečen dan:

da je sestavljen vsak avto iz približno 250 materialov;

da ima angleška zračna vojna sila novo bombno letalo, ki ima ob največjem akcijskem radiju dovolj prostora za 10 mož posadke:

da sta dva kalifornijska konstrukterja zgradila letalo s parnim pogonom, ki se je dobro obneslo:

da je na zemlji okrog 125.000 vrst cvetočih rastlin:

da pride v Avstraliji na vsakega človeka približno 1000 kuncev:

da so samo 4 odstotki norveških tal pripravljeni za obdelovanje.